

Högskolan i Halmstad
Sektionen för lärarutbildning
Lärarprogrammet

Genus och olika kunskaper i geografi.

En studie om förhållandet mellan ett antal elevers uppfattning
om sina kunskaper i geografi,
och deras olika lek- media- och resvanor.

Examensarbete lärarprogrammet
Slutseminarium: 2010-06-04
Författare: Frida Eriksson
Handledare: Arne Andersson,
Examinator: Ingrid Nilsson

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att undersöka vilka uppfattningar flickor och pojkar hade om sina kunskaper i geografi. Utifrån att allt som vi som individer möter påverkas våra kunskaper, har jag studerat om det fanns något förhållande mellan geografiska kunskaper, lek-, media- och resvanor och kön. Det empiriska materialet utgår från en enkätundersökning utförd på fyra klasser i årskurs nio. Eleverna fick besvara frågor om sina lek- media- och resvanor och frågor på natur- och kulturgeografi med antagandet att de tillgodogjort sig mål att uppnå i geografi. Analysen av resultatet, med utgångspunkter i beräkning av χ^2 -värdet och i genuskontraktet och genussystemet, visade på att en kvalitativ skillnad mellan pojkars och flickors lek- och mediavanor reflekteras i deras geografiska kunskaper. Resultatet visade också att flertalet elever tycktes ha stora brister i geografi.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Innehållsförteckning	3
1. Inledning	4
1.1 Syfte	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Frågeställningar	7
2. Teoretisk bakgrund	8
2.1 Historiska och didaktiska aspekter för geografi	8
2.1.1 Den kritiska geografin	10
2.1.2 Genusgeografi eller geografi med kön- eller genusperspektiv	11
2.1.3 Geografi som skolämne idag	12
2.2 Nutida forskning om könsskillnader	15
2.2.1 Skola – en plats med social rumslighet	17
2.2.2 Genus kontra skolprestationer	18
2.2.3 Leksaker, litteratur och media, sociala kulturer	19
2.3 Genusteoretisk utgångspunkt för uppsatsen	20
3. Metod	23
3.1 Inledning	23
3.2 Val av metod	24
3.3 Reliabilitet och urval	25
3.3.1 Validitet	26
3.3.2 Tillvägagångssätt	27
3.4 Enkätens utformning	28
3.4.1 Mina egna motiv till enkätens svarsalternativ	28
4. Resultat av undersökningen	32
4.1 Finns det skillnader mellan flickors och pojkars uppfattning om sina kunskaper i geografi?	33
4.1.2 Vilka kunskaper är det som skiljer sig?	33
4.1.3 Vilka lek- media- och resvanor uppvisar pojkar respektive flickor?	37
5. Analys	38
6. Diskussion	43
Litteraturförteckning	45
Bilaga 1	
Bilaga 2	
Bilaga 3	
Bilaga 4	
Bilaga 5	
Bilaga 6	
Bilaga 7	
Bilaga 8	

1. Inledning

När jag var liten flicka och genom bilfönstret såg Sveriges landskap flyta förbi förundrades jag av variationen, mångfalden, människor och olika stilar på lador och städer. Det fanns vackra lador, fula lador, hemska städer och gemytliga byar. Varför var det så? Jag läste bilkartor, följde med och tolkade vägarnas slingrande mönster i kartorna som hemliga meddelande. Jag var genuint intresserad av geografi, av förhållandet mellan miljö och människor, av vad det var som påverkad platsernas, rummets utformning och tiden som förflöt och skillnaderna mellan nu och då. Att ingen plats var lik någon annan. Frågorna i mitt huvud var många, men jag visste inte hur jag skulle ställa dem eller att det fanns någon som studerade dem, och inga direkta svar fick jag. I skolan var geografiundervisningen av den klassiska varianten och bestod av det som de flesta människor förknippar med geografi, länder, städer floder, namngeografi eller det som kallas för kartkunskap.

I mitten av 80-talet läste jag natur- och kulturgeografi samt glacialmorfologi på Göteborgs Universitet. Det som fångade mitt intresse var katalogens beskrivning av ämnet, ”geografiämnets syfte är att ge en helhetsbild av jorden som människans livsrum och av hur människan disponerar jordytan”. Idag känns geografi som ett så högaktuellt skolämne med sin bredd och förankring i naturens resurser och människans påverkan på miljö, kallat hållbar utveckling, att det borde vara ett ämne som ges mycket mera plats i dagens skola.

På Sveriges universitet är geografi sedan 1950-talet uppdelat på institutionerna natur- och kulturgeografi. Vid andra lärosäten i världen ser det annorlunda ut när det gäller forskningsämnet geografi. I till exempel Finland är geografi ett sammanhållet ämne på universitets-institutionerna, vilket lett till att skolämnet geografi också lärs ut som ett sammanhållet ämne på skolorna i Finland (Molin, 2006). På grundskolan i Sverige har geografi varit ett skolämne som befunnit sig i kulisserna. Oftast har geografi varit invävt i so-blocket, vilka är de samhällsorienterade ämnena historia, religion, samhällskunskap och geografi. Tillsammans ska de fyra ämnena bilda en helhet med stöd utifrån varandra inom so-blocket (Lpo 94). Av de fyra ämnena historia, samhällskunskap, religion och geografi, har förmodligen geografi haft den svagare rollen, oftast beroende på att det saknats lärare med adekvat utbildning i geografi (Molin, 2006).

Den anglosaxiska benämningen för naturgeografi och kulturgeografi är physical geography och human geography. Den svenska användningen av begreppet kulturgeografi

skulle kunna vara missvisande eftersom ordet kultur betyder ”odling” och kommer av latinets ”cultura” (Möller 2003, s. 36). Det anglosaxiska ordet human betyder mänsklig (Prisma, 1997) och definierar tydligare vad kulturgeografi innebär nämligen:

... learning about the earth, about humans' relationships with the earth, and about people's relationships with one another – all of which we know vary in time and space. (Holloway, Rice, Valentine, 2003)

Det finns en disciplin inom kulturgeografi som innefattar en kulturell spegling av mänsklig aktivitet i tid, rum och plats som benämns kulturens geografi, på engelska talar man om cultural geography (Gren, Hallin, Molina, red, 2001, s. 14). Kulturens geografi försöker fånga det som denna mänskliga aktivitet gör med oss, vilken roll den spelar i människornas liv och vilka konsekvenser det får. Den geografiska betoningen ligger på hur all kulturell produktion också blir en del av individens identitet.

Idag identifierar man mer och mer all kultur som samhällsliv där konsumtion är ett centralt begrepp i vårt samhälle som i sin tur genererar kulturell identitet (Gren, et al, 2001, s.22). Det geografiska uttrycket ”spatiality” kan översättas till ”social rumslighet” och är ett utrymme där varje individs egen verklighet är beroende av kön, hur och var vi bor, levnadsförhållanden, hur vi betraktar, tolkar och tar in det som kallas kultur (Ibid. 2001).

Dagens ungdomar översköljs ständigt av något som hör hemma i en geografisk social rumslighet, till exempel leksaker från Kina, mat från världens alla hörn, litteratur, möten med nya kulturer och ett medialt kulturellt brus från till exempel internet. Geografiska kunskaper kan ses som om ett ständigt kulturellt flöde, förmedlat via medier (tv, radio, tidningar osv.) antingen som nyheter eller som information. Vilken inverkan har det på ungdomarnas faktiska geografiska kunskaper? Går det att skaffa sig faktiska kunskaper utifrån sina personliga kulturella erfarenheter? Har då flickor och pojkar olika kulturella erfarenheter? Hur påverkar detta deras olika identiteter och egen könsroll? Går det att undersöka? För att medvetandegöra dessa krafters påverkan krävs upplysning och mycket reflektion hos ungdomarna. Skolan är ålagd genom lagstiftning att utföra sådana handlingar och inte minst då genom ämnet geografi.

Etablerandet av våra könsroller med en tillhörande kulturell identitet sker från dag ett i livet. Varje människa bildar sig därigenom en uppfattning om vad som är legitimt för hur respektive kön ska vara. Könsrollerna är bland annat en produkt av gamla anor,

tabubelagda mönster, fördomar och omedvetna handlingar, ideologiska strömningar och våra kulturella traditioner. Denna osynligt inbyggd barriär, som delar upp saker i kvinnligt och manligt görande utifrån kön, kan betraktas ur ett genusperspektiv. Enkelt uttryckt studerar man ur ett genusperspektiv köns positioner, uppkomsterna av dessa och faktorer som lett till att män och kvinnor lever under olika förutsättningar. Den politiska parollen ”Lika lön för lika arbete” speglar ett faktiskt genusperspektiv, att män bara för att de är män tillägnade sig högre lön än en kvinna trots att de utfört samma arbete. Detta bildar även underlaget för det som kallas genusordningen¹, ett begrepp utvecklat av Jill Matthews 1984, med det vill hon förklara den sociala struktur som skapar och upprätthåller maktrelationer mellan män och kvinnor, där exempelvis lön kan utgöra en av många maktfaktorer.

Idag torde och borde ungdomar oavsett kön ha en större medvetenhet om sina rättigheter i samhället vilket innebär att vi alla har samma förutsättningar och frihet. De skillnader och orättvisor som generationerna före levtt med beroende på kön, håller sakta på att förändras i vår värld. Var respektive pojke och flicka har fått sitt agerande, handlande och tänkande från är de förmodligen inte medvetna om. Det vill säga, vad som format dem till att leva efter vissa mönster och beteenden, till bildandet av deras respektive könsroller. Till ungdomarnas agerande, handlande och tänkande bidrar naturligtvis alla variationer av utbildningssituationer och livssituationer, antingen till att manifesteras eller luckra upp könsrollerna och dess mönster.

Genusgeografi, en forskningsgren inom kulturgeografin, studerar den sociala rumsligheten som vi alla befinner oss i och de krafter som skapar kvinnor och mäns könsroller och samhälliga situation. Det redskapet kan belysa hur ungdomars handlingar i det kulturella rummet är sammankopplat med deras kön (Forsgren 2003).

1.1 Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka om och i så fall varför flickor och pojkar på två grundskolor presterar olika resultat i geografi.

¹ Begreppet genusordning (gender order) utvecklades av Jill Matthews 1984 och enligt Matthews sammanfattar begreppet förhållandet att alla samhällen gjort skillnad mellan kvinnor och män, men att denna skillnad gjorts på olika sätt i olika tider och i olika kulturer. Genusordningen är inte nödvändigtvis ett patriarkat, den kan teoretiskt sett även ta form i egenskap av ett jämställt eller matriakalt samhälle. Den anses också, eftersom att den är ett resultat av mänsklig praktik, vara föränderlig. Folk kan både foga sig efter eller utmana den för tillfället rådande genusordningen (www.genusordninge.wikipedia. 2010-02-20)

1.2 Problemformulering

Jag vill undersöka om det finns skillnader i flickors och pojkars uppfattning om sina geografiska kunskaper. Jag har som urvalsgrupp använt mig av elever från årskurs nio på två grundskolor i Halmstads kommun. Dessutom vill jag undersöka om det finns något förhållande mellan deras geografiska kunskaper och deras lek- media- och resvanor.

Problemformuleringen behandlar områdena, geografididaktik, geografins vetenskapliga utveckling och ämnets tillämpning utifrån Lpo 94. Mitt arbete beskriver även hur ämnet geografi berörs av flickors och pojkars olika lek-, media- och resvanor och ett resonemang kring hur genus konstrueras i denna sociala rumslighet.

Uppsatsen i sig har hög aktualitet då åtskilliga skolrelaterade problem belyses av bland annat teorier kring genus. Inte minst vill uppsatsen visa på geografiämnets egenskaper som kunskapskälla och viktiga betydelse för elevens förståelse för att lära sig se sammanhang och påverkan ur ett hållbart, jämlikt och demokratiskt perspektiv såväl lokalt, regionalt som globalt.

1.3 Frågeställningar

Följande frågeställningar är formulerade utifrån syftet:

- Finns det skillnader mellan flickors och pojkars uppfattning om sina kunskaper i geografi?
- Vilka kunskaper är det som skiljer sig?
- Vilka lek- media- och resvanor uppvisar flickor?
- Vilka lek- media- och resvanor uppvisar pojkar?
- Hur förhåller sig eventuella skillnader mellan pojkars och flickors uppfattning om sina kunskaper i geografi till deras uppvisade lek- media- och resvanor?

2. Teoretisk bakgrund

Detta kapitel eftersträvar att kortfattat belysa syftets och frågeställningarnas bredd, det exemplifieras med text om didaktik, vetenskaplig utveckling i geografi och som skolämne idag. En inblick i hur geografi studeras ur ett genusperspektiv. Vidare beskrivs könsrollernas utveckling, social rumslighet och genus i skolan, därefter leksakers och medias påverkan. Avslutande beskrivs arbetets teoretiska utgångspunkt, genuskontraktet och genussystemet.

2.1 Historiska och didaktiska aspekter för geografi

Geografi har en lång historia eftersom kulturer alltid har försökt dokumentera sin verklighet för att kunna belysa och förklara hur världen ser ut. Ett av de första bevisen är en karta gjord av lera från 2300 f.kr funnen i Babylonien. Herodotos (cirka 484 - 425 f.kr), en grekisk geograf, skrev flera volymer om naturgeografi och humangeografi. Molin (2006) beskriver ingående ämnets utveckling i Sverige, allt från dess uppkomst genom upptäcktsresande till att ämnet delades upp på de två institutionerna naturgeografi och kulturgeografi på universiteten. Något som senare kom att få konsekvenser för utbildningen av geografilärare och undervisningen på grundskola och gymnasiet.

I skolans sociala rum präglas framtidens kvinnor och män av pedagoger utbildade av staten. Forskningen om vad man försöker lära ut och hur man går till väga kallas didaktik, det kallas även läroplansteoretisk didaktik och benämns idag som utbildningsvetenskap på lärarutbildningar (Molin 2006, s.54).

Wolfgang Klafki som representerar tysk didaktik har influerat svensk didaktikforskning. I boken *Geografididaktik, Perspektiv och exempel* (2003) väljer Möller att använda sig av Klafkis olika karakteristik av bildningsteorier för att beskriva vilka kunskaper eller allmänna uppfattningar som ämnet geografi skulle kunna förmedla utifrån de tre specifika teorierna.

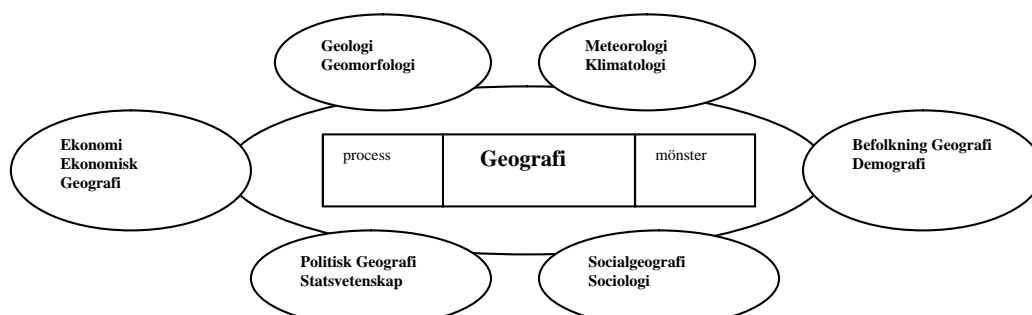
Klafki talar om materiella bildningsteorier, formella bildningsteorier och kategoriell bildningsteori. De materiella bildningsteorierna innefattar två undergrupper, objektivism och klassicism. Möller exemplifierar den objektivistiska bildningsteorin om geografi med kartböcker, turistbroschyrer och faktabeskrivande. Många av de mål att uppnå som lärs ut i dagens skola bortser man ifrån, exempelvis samspelet mellan människan och naturen. Denna klassicistiska bildning utgår från regioner med fokus på naturen exempelvis risbänder i Kinas deltaområden, den geografiska kunskapen blir främst kulturbärande.

Formella bildningsteorier är också grupperade, varav den ena kallas metodformalism, och bygger på att det finns speciella metoder att ta till sig kunskap på. I Sverige delades geografiämnet i två block, SO- och NO-blocket på grundskolan i och med Lgr 80 (1980-1994), men redan med Lgy 65 splittrades ämnet på gymnasiet i två block (Molin 2006, s.38). Molin skriver att läroplansreformerna innebär att de traditionella ämnesgränserna suddas ut och att reformerna framhåller medborgarkompetens. Ämnenas specifika kärna går förlorad, en didaktisk diskussion kommer att förbigås. Den andra formella bildningsteorin är talangformalism. Idéen är att man genom ett ämne kan öva sig för att bli skicklig på något annat, exempelvis skulle barn bli bra på att tänka av matematik.

Den kategoriella bildningsteorin för geografi innehåller de båda ovanstående teorierna, den materiella och den formella. Klafki menar att det även här finns två nivåer. Den första är det elementära, den utgörs av begrepp, teorier och sammanhang och är så kallade baskunskaper som kan användas till att beskriva världen. Den andra kallar han för den fundamentala och den ska skapa strukturer av de elementära kunskaperna och ge möjlighet att generalisera över sammanhang. Den kategoriella bildningsteorin vill ge eleverna grundläggande orientering och kunskaper i natur- och kulturgeografi. Geografi som ämne är korologiskt och kräver att båda bildningsteorierna samverkar för att uppnå ämnesförståelse (Möller 2003, s. 43).

Möller (2003) skriver att undervisningen absolut bör leda till att eleverna själva skaffar ett eget intresse av att följa med i omvärldens utveckling genom ett iakttagande och undersökande arbetssätt. Han poängterar också att geografi har ett betydande estetiskt värde, ingen kan undgå "naturen", det vill säga skogen, havet, årstiderna, platser eller miljöer som används för fritid eller semestrar, besök i huvudstäder, exemplen är oändliga. Ämnet geografi har som ett övergripande syfte att ge en "omvärldsbild", ett komplext begrepp som inte är lika självklart som det låter.

Följande modell från Möller (2003 s. 24) visar på geografins övergripande natur och det komplexa i att förklara ordet "omvärldsbild".

Figur 1.

Modellen implicerar det Kant (1724-1804) ansåg vara karaktäristiskt för geografin, nämligen att den är en korologisk vetenskap, det vill säga rumslig. Historia är kopplat till tid och är därmed en kronologisk vetenskap. Kant valde att skilja på kunskaper som är logiska och systematiska och de som är organiserade utifrån tid och rum, till vilka just historia och geografi hör. De är inte logiska eller systematiska utan är interdisciplinära vetenskaper som kopplar samman de vetenskaper vilka är logiska och systematiska, dit hör till exempel ekonomisk geografi eller ekonomisk historia.

Molin (2006 s.24-28) använder sig bland annat av geograf Pattisons (1964) begrepp för att belysa geografiämnets tidiga vetenskapliga historia och identitet. Pattison använder de fyra begreppen The Spatial Tradition – den rumsliga traditionen, Earth Science Tradition – den naturgeografisk traditionen, Man-Land Tradition – människa-miljö traditionen och Area Studies Tradition – den regionala traditionen. Traditionerna har följt människans historiska utveckling och växlat med synen på människan. Från slutet av 1800-talet och fram till 1950-talet råder det regionalgeografiska perspektivet, genomsyrat av en humanistisk syn inom geografin, främst företrädd av Paul Vidal de la Blache (1845-1918).

2.1.1 Den kritiska geografin

1979 introducerar geograf Graves ett femte begrepp inom vetenskapen, Critical Human Geography Paradigm – den kritiska geografin. Den kritisk-radikala kulturgeografin ger en forskningsinriktning som kom att bygga på kritisk teori med flera förgreningar till andra humanistiska vetenskaper. Den har för avsikt analysera och avslöja maktstrukturer i samhället.

En av förgrundsgestalterna inom den kritiska geografin är geografen Harvey, en tidig anhängare av först den positivistiska forskningen men sedermera dess största kritiker. Han ansåg att den empiristiska forskningen inte bidrog till en holistisk världsbild. Han menade att geografer skulle se mera till storstadstillväxt, fattigdom, orättvis fördelning och miljöförstöring.

I och med den kritiska geografins inträde skapas nya studieinriktningar vilka ger geografin en ny plattform eller identitet. Innebörden blev att nu kan ämnet användas till att studera vad som helst utifrån ett geografiskt perspektiv. Det ger en bredd och mångfald för en geograf. Humanekologi är till exempel ett sådant ämne som studeras både ur ett sociokulturellt- och naturvetenskapligt perspektiv.

Idag finns det geografiska forskningsperspektiv på otaliga områden. Ett perspektiv för den här rapporten är genusperspektivet, vilket börjar inom geografin sammanfaller med den kritiska geografins inträde på 1970-talet (Wetterberg & Jansdotter 2004, s. 5).

Geografi som tidigt varit en manligt dominerande disciplin både vad det gäller forskningsområde, metoder och framställning av vetenskap får hård kritik av flertalet mycket kända kvinnliga geografer. Nämnas bör Susan Hanson, Caroline Ramazanoglu, Gerry Pratt, Linda McDowell, Janet Townsend och fler med dem. Kvinnorna utbildade sig under 1960-talet till geografer under strikt manliga koder. Framförallt är det Gillian Roses bok, *Feminism and Geography* (1993) som kom att belysa hur all geografisk forskning utgått från ett manligt synsätt (Forsberg 2003, s.24).

Geograf Johnston gör jämförande analyser av manliga och feministiska geografers dialoger under 1980-talet. Kopplingarna mellan det patriarkaliska och kapitalistiska samhället var en av debattens kärnor där exempelvis kvinnors arbeten i hemmet utelämnades som en del av länders ekonomier (Johnston,1999, s.281-289). Kvinnors arbeten har fram till dess framstått som obefintliga och ovidkommande i manlig forskning (McDowell 1999, s. 226). Maktpositioner och förtryck, sociala hierarkier och rasåtskillnader, allting kunde granskas ur ett feministiskt perspektiv. McDowell skriver i *Gender, Identity and Place* (1999, s. 7) att fokus nu har flyttats från det tidigare strikta materiella perspektivet på ojämställdheten mellan män och kvinnor. Idag intresserar sig geografer mer för symbolik, språk, frågorna kring subjektivitet, identitet, den sexualiserade kroppen och vad begreppet genus innehåller och representerar.

2.1.2 Genusgeografi eller geografi med kön- eller genusperspektiv

Inledningsvis skrev jag att begreppet social rumslighet är det uttrycket med vilka geografer korrelerar sig i tillvaron. Det är där saker och ting händer och det är där man kan undersöka vad det är som sker. Sett ur ett geografiskt genusperspektiv betyder det att ”rum och kön är hopkopplade, att platsen formas av hur vi handlar och samtidigt bestämmer vilken grad av frihet vi kan nå” (Forsberg 2003, s.17). Jag ska nu beskriva några rum och platser som genusgeografer studerat, rum som vi alla befinner oss i och som konstruerar våra identiteter.

Vilka faktorer är det som spelar in i det här sociala rummet? För en geograf är det först människan själv. Människan är i sig ett rum och konstituerar sig olika beroende på vilken plats hon befinner sig i. Det är kontexten som formar oss, det sociala sammanhanget. Som

exempel kan nämnas att människor står närmare varandra då de står i kö för att se en pornografisk film än när de ska se en vanlig film (McDowell 1999, s. 41). I slutet av 1990-talet blir människans kropp både fysiskt och mentalt en viktig faktor i de industrialiserade länderna då den blir en motor för ekonomisk utveckling.

1979 preciserar geograf Zillah Einstein hur kapitalistiska och patriarkala krafter länkas samman genom fyra avgörande handlingar av kvinnor som under lång tid förbundet henne med hemmet. Först genom att vara mor och fru, en viktig social roll, därefter producerar kvinnor betald och obetald arbetskraft, tredje faktorn är att kvinnor stabiliserar ekonomin som producenter, fjärde faktorn är att kvinnor utför arbeten men får sämre betalt än män. Idag, i Sverige, är de manliga och kvinnliga positionerna i hemmet förändrade vilket skett genom politiska krafter men långt ifrån till fulländning (McDowell 1999, s.81).

Sett ifrån ett yttre perspektiv ligger hemmet placerat någonstans. Starka ekonomiska och politiska faktorer styr varje individs möjligheter till att bosätta sig. Olika bostadsområden får olika kulturer. Män och kvinnor skapar sig beteenden efter olika förväntningar som styrs av typen av bostadsområde. Stadsplaneringar är ofta gjorda av män och kvinnor får anpassa sig till mäns behov. Genusgeografiska undersökningar visar att kvinnor arbetar i närheten av hemmet, vilket oftast innebär mindre chans att välja på välbetalda arbeten, män arbetar längre ifrån.

Städer växlar också karaktär då man går från industriell verksamhet till service. Många geografiska studier visar att då det finns tillgång på kvinnlig effektiv arbetskraft, etablerar sig serviceföretag i forna industristäder (Forsberg 2006, s. 23).

2.1.3 Geografi som skolämne idag

Sedan 1994 är grundskolans ämnen målstyrda och styrdokumentet för pedagoger är Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshem. Läroplanen, Lpo 94, är uppdelad i skolans värdegrund och uppdrag. De ska genomsyra alla ämneskurser, kursplaner och betygskriterier för varje ämne (Molin 2006, s. 141). Inom varje ämne finns dels ämnets syfte och karaktär beskrivet med "Mål att sträva mot" och "Mål att uppnå" för årskurs fem och nio.

I grundskolans kursplan för de samhällsorienterade ämnena ingår geografi, historia, religion och samhällskunskap. De kallas tillsammans för So-blocket och ska skapa en helhet. So-blockets ämnen har tillskrivits gemensamma syften, där bland annat följande utdrag finns att läsa:

... huvuduppgiften för de samhällsorienterande ämnena är att utveckla elevens kunskaper om människan och hennes verksamheter samt om förändringar i landskapet och i samhället på skilda platser och under skilda tider (Grundskolans regelbok 2008/2009, s.182).

I so-blockets gemensamma ”Mål att sträva mot” kan man urskilja mål som fokuserar på demokratiska värden, ansvar för livsmiljön och insikter om hur naturgivna och materiella förutsättningar formar samhället över tid och rum. So-blockets karaktär och uppbyggnad är uppdelat på de fyra områdena:

- demokrati som livsform och politiska system
- kulturella mönster och kulturell variation
- kunskapande i ett informationsrikt samhälle
- lokala och globala miljö- och överlevnadsfrågor

I avsnittet som behandlar demokrati som livsform och politiska system står ”I ämnena ingår att diskutera och reflektera över begrepp som identitet, sexualitet, kärlek och jämställdhet”.

Geografiämnets kärna är att visa på sambandet mellan naturen, kulturen och människan (Möller 2003) vilket även kan utläsas i kursplanen. Det är också tydligt i kursplanens beskrivning av geografiämnets syfte där det bland annat står att ämnet ska stärka elevernas rums-, tids- och lägesuppfattning och utveckla förmågor som att se samband och sammanhang kring miljöfrågor. Reflektera kring natur- och kulturlandskapens utformning så väl lokalt, regionalt som globalt, och skapa sig ett etiskt förhållningssätt till människan och världens resurser vilket ska leda till en utbildning i långsiktig hållbar utveckling.

Molin (2006) skriver att i den gemensamma kursplanen för so-blocket diskuteras geografiämnet under rubriken ”Lokala och globala miljö- och överlevnadsfrågor”. Här markeras enligt Molin en tydlig koppling till skolans värdegrund med följande utdrag. ”I kunskapsområdet betonas lokala och globala fördelningsfrågor och ansvaret för att uppnå en rättvis och fredlig världsordning. Strävande som sker i omvärlden för att finna lösningar och nå balans beskrivs och diskuteras.” (Grundskolans regelbok 2008/2009, s.185.). Geografiämnets egen kursplan har samma struktur som so-blockets, under rubriken syfte och roll i utbildningen i geografi framgår bland annat att eleverna ska:

”...utveckla förmågan att se samband, sammanhang och helheter vad gäller överlevnad, resursanvändning och miljöpåverkan och förmågan att uppfatta möjligheter och bedöma konsekvenser av olika handlingsalternativ” (Grundskolans regelbok 2008/2009, s.189).

I ”Mål att sträva mot” poängteras att eleverna ska:

- öka sin förståelse för människors levnadsvillkor
- utveckla kunskaper om naturprocesser och människans påverkan på dessa och dess konsekvenser
- vidga sina kunskaper om människans olika ekonomiska, tekniska, politiska, sociala och kulturella aktiviteter och hur de länkar samman platser och regioner.

Under rubriken ämnets karaktär och uppbyggnad fångas ämnets huvudegenskaper in så som rum, tid och plats. Ämnet ska omfatta beskrivande, analyserande och konsekvensinriktade aspekter på förändringar som sker lokalt, regionalt och globalt. Förändringarna omfattar också omvärldsuppfattning, människosyn, maktförhållanden, teknikens möjligheter, ekonomiska restriktioner, attityder och värderingar. Förändringar skapar olika flöden, exempelvis handel, flyttningar, så kallade rumsliga samband (Grundskolans regelbok 2008/2009, s. 192). Ovan givna parametrar och många fler som är beskrivna i Lpo 94 ska behandlas i geografiundervisningen för att eleverna ska kunna nå kursplanens mål.

Enligt styrdokumentet blir geografi ett ämne som har dels individen som fokus men också det kollektiva. Det är skoleleven som ska ta till sig kunskapen om den världen som den lever i, se sambanden och vilket inflytande människan har på världen. Begreppet omvärldsbild nås med hjälp av geografins mål. Vi är omringade av geografi eller vi är geografi och egentligen torde all skolverksamhet utgå från geografi, då kursplanen för geografi och skolans styrdokument har liknanden anvisningar enligt Möller (2003).

Trots alla andra sociala relationer och kulturella sammanhang som bildar mönster i våra liv verkar genusordningen ligga som en bakgrund för de andra. Våra roller genom konstruktionen av genus är de tydligaste men också det mest svårdefinierade av mönster i vår tid. Därför kommer genusordningen att ligga som ett raster över geografins sociala rumslighet. Genusordningen kan studeras utifrån exempelvis Hirdmans teori genussystemet och genuskontraktet.

2.2 Nutida forskning om könsskillnader

Genusskillnader innebär att det finns skillnader mellan kvinnor och män i samhället på grund av kön. Själva ordet genus härstammar från det anglosaxiska ordet gender och innebär att man ser på kvinnan och mannens sociala situation som något som är konstruerat utifrån gällande kultur. Kulturen är uppbyggd av förväntningar kring värderingar och idéer om hur respektive kön ska bete sig i rum och på platser (Johansson, 2001, s.165). Enligt Wernersson (2006, s.17) är forskningen och teorierna kring könsskillnader ofantlig och svår att få en tydlig bild av. Ur Wernerssons artikel *Könsskillnader i skolprestationer* (2006); en text som kartlägger de olika ideologiska förändringar som inträffat under de senaste åren är nedanstående material hämtat. Texten är en del av antologin till Skolverkets rapport 287 och åskådliggör de teorier och ideologier som legat till grund för synen på elever utifrån kön under det senaste seklet.

Wernersson skriver att könsskillnader uppfattas som antingen konstruerade eller naturliga. Med konstruerade avses att könsskillnaderna är skapade utifrån olika ideal eller idéer, med naturliga åsyftas de som har biologiska förklaringar. Gruppen biologiska förklaringar har flera förgreningar. Wernersson nämner bland annat den som bygger på medicinsk och naturvetenskaplig forskning och som lett till uppfattningen att ”män inte behöver skuldbeläggas som förtryckare och kvinnor inte föraktas för att de låter sig underordnas om skillnader kan förstås som givna av naturen” (Wernersson 2006, s.7). En förklaringsmodell där människan är sådan av naturen, det finns inga kausaliteter, alltså egentliga förklaringar till varför människan beter sig olika.

En annan biologisk förklaringsmodell eller diskurs, variabilitetshypotesen, menar att det är skillnaderna i hjärnans utformning och funktionssätt kopplat till intelligens som ger upphov till könsskillnader. Hypotesen utgår ifrån att pojkar som grupp har mer spridd intelligens. Det finns fler låg- respektive högpresterande pojkar som grupp, i jämförelse med flickor, som är en mer homogen grupp då det gäller intelligens. Enligt Levander (1994) i (Wernersson 2006) skulle detta förklara att antalet pojkar som får specialundervisning är fler än flickorna, samtidigt finns det då fler pojkar än flickor med hög intelligens.

Skillnader i skolprestationer mellan pojkar och flickor skulle enligt en annan biologisk modell bero på att utvecklingstakten är olika för könen. Skillnaderna i prestationer skulle då bero på olika spatiala förmågor, hjärnhalvornas specialisering och mognadstakten hos

könen. Levander (1994) menar att på grund av detta stängs flickors inlärningsfönster tidigare än pojkars, pojkars fönster öppnas senare än flickornas. En lösning skulle då kunna vara att låta flickor börja skolan tidigare. Levander typifierar sin tes med att under de senare åren i skolan så jämnas betygsfördelningen ut sig mellan könen, pojkarna kommer i kapp flickorna.

Könsskillnaderna skulle enligt harmonimodellen bero på individernas fria vilja och att kvinnor och män väljer olika utifrån förväntningar och intressen. Ett annat sätt att förklara samhällets ojämlika arbetsfördelning enligt harmonimodellen är att könen har olika förmågor eller fallenheter.

Wernersson beskriver därefter det som kallas för ett funktionalistiskt synsätt, eller hierarkiskt, här uppstår skillnaderna på grund av den för givet tagna maktordningen. Flickor fostras till det underordnade könet, där förväntningar och värderingar styr individen och dess handlingar till att upprätthålla könets samhälleliga roller. Portalfigurer inom forskningsområdet är bland annat Simone de Beauvoir med boken *Det Andra könet* (1946) och Yvonne Hirdman vars teori genussystemet försöker spegla varje tids upprätthållande av könsordningen på tre nivåer (Hirdman 1988:3 i Wetterberg, Jansdotter 2004). Teorin skulle till exempel kunna belysa varför flickor ibland gör sig ”dummare än vad de är”, antagandes för att bevara sin kvinnlighet, ett manifest av omgivningens förväntningar på flickor (Wernersson 2006, s.12).

Enligt feministisk forskning handlar genusskillnader om makt, om maktförhållandet mellan kvinnor och män, där män är det för givet tagna könet som gett sig själva rätten att förtrycka kvinnor. Fenomenen är historiska och strukturella och långsamt föränderliga (Eliasson 1999, s.198 i Allwood, Eriksson 1999). Feministisk forskning och teorier kopplas till akademier med betoning på vetenskaplighet. Manliga doktriner har dominerat kunskapssökandet vilket inneburit att dagens kunskap om människan är ofullständig då halva befolkningen uteslutits vid forskning under lång tid.

Slutligen finns det diskursiva synsättet, att alla skillnader mellan könen finns i själva språket. Det är genom språket som skillnaderna legitimeras. Ur språkets begränsningar och förväntningar skapas samhälleliga kategorier. Hos Foucault innebär diskurs att föreställningar är historiskt dominerande och genererande (Alvesson 1999 s. 427 i Allwood, Eriksson 1999).

2.2.1 Skola – en plats med social rumslighet

Forskningen kring kön, makt, strukturer och diskurser ger redskap till att förstå flickor och pojkars handlande i det sociala rummet. I boken *Normalitet, kön och klass* (2000) beskriver Johansson utifrån Foucaults teorier om makt och subjektet, hur människor på institutioner som till exempel skolan styrs genom ”regimes of truth”. Med det vill Foucault belysa hur samhällen/människorna accepterar vissa saker för sanningar. Det vi önskar anta som kunskap blir till sanningar, då både om oss själva och om verkligheten. Foucaults begrepp ”governmentality” innefattar ”alla de mekanismer och praktiker som gör det möjligt att administrera och reglera människorna och deras praktiker” (Foucault, 1988 i Johansson 2000, s. 21).

Skulden till detta är det som Foucault kallar diskursiva praktiker, vilket är allt som påverkar oss till att utvecklas, så som text, språk, sociala sammanhang, media, allt kulturellt flöde. Allt är ju text, talad eller skriven. Små barns beteende kommer inte av sig självt, utan från miljöer de befinner sig i, de kräver social samvaro. Davies (2003, s.12) citerar med Black och Cowards ord (1981): ”[...] språket har en materiell existens, den konstituerar våra subjektiviteter” (citerat från Lees 1986 b, s. 159; se också Threadgold 1988). Det lilla barnet skapas till pojke eller flicka, de blir produkter av sina miljöer enligt denna poststrukturalistiska teori. Det lär sig vad som är rätt för antingen det ena eller andra könet, det avkodar sina miljöer för att positionera sig.

Skolan är en institution eller praktiker där det enligt Foucault skapas medborgare som ges redskapen till att hantera livet under en rådande styrd frihet. Skolan är också ett socialt rum där jämlikhet skall råda (Lpo 94, men som över århundraden präglats av manliga normer och strukturer (Johansson 2000, s.14). Sedan 1927’s skolreform vilken gav flickor och arbetarklassens barn möjlighet att gå på statliga läroverk (Ibid., 15ff) har fram till idag något hänt vilket gett flickor försprång inom flera ämnen i skolan (Skolverkets rapport 287, 2006). Dock inte i ämnet geografi, där har pojkar bättre betyg (Rapport Nu-03). Historiskt sett har flickor alltid haft ett försprång, det är väl dokumenterat att flickor hade lättare för att lära språk än pojkar redan på 1600-talet, men då ansåg man att pojkarnas svårigheter berodde på fel inlärningsmetoder.

2.2.2 Genus kontra skolprestationer

Davies (2003) diskuterar hur barn formas till att bli flicka eller pojke. Han gör det utifrån Freud, Marx och Foucaults poststrukturalistiska teori. Den bygger på att människan i en ständigt pågående process utifrån de diskursiva praktiker och socialt föränderliga miljöer som individen möter formar, anpassar och positionerar sig. Jaget är en "kameleont" med önskan om att upplevas som antingen flicka eller pojke i det sammanhanget som den befinner sig.

Genusforskningen studerar numera bägge könens förhållanden i samhället. När det gäller skolan studerar man bland annat hur pojkar formas till män, utifrån maskulina föreställningar och hur flickor formas utifrån feminina föreställningar. Forskningen kretsar kring vilka förutsättningar och villkor som är gällande för manliga respektive kvinnliga normer. Och hur normerna tar sig uttryck hos pojkar och flickor i skolan och sedermera samhället.

Hur ska varje individ kunna lyckas i detta sociala rum och samtidigt vara den person som man så att säga är ämnad att vara, utan att för den skulle anamma en viss typ eller könsroll? Marie Nordberg skriver i inledningen av antologin *Barn och ungas livsvillkor och identitetsskapande*, om kön, sociala ordningar och pojkars maskulinitetsskapande praktiker (2006), att:

I flödet mellan skolan och andra arenor skapas, formas, och omformas, genom en ständigt pågående praktik, positioner och identifikationer som "elev", "flicka", "pojke", "invandrare", "svensk", "populär", "töntig", "nördig", "begåvad" och "obegåvad". Genom dessa *identifikationer* och *motidentifikationer*, och därtill kopplade handlingar, skapas, omvandlas och förkroppsligas dagligen upplevelser av att vara en viss sorts individ" (Butler 1990, 1993; Kulick 2003; Jonsson 2004). (s. 2)

Manlighetsskapande kulturer i skolan kan vara av positiv karaktär där skolprestationer premieras och det ses som status att vara duktig. Det motsatta förekommer likväl i olika skepnader, så som coola, häftiga, tuffa pojkar, där skolarbete ses som ett måste och något att protestera emot. Likadant gäller för flickor roller eller stereotyper utvecklas och att förändra kulturen eller ändra beteende kan vara svårt på högstadiet. Vissa roller eller typer har mer eller mindre makt, status, beroende på skolans egen kultur, lokalisering och status (Lyng 2007).

De sociala kulturer som är synliga på till exempel högstadiet har sitt ursprung i barnets uppväxt. Den miljö som formar varje barn är generad ur samhälliga strukturer så som socialgrupp och familjeförhållanden. Vad som är strikt annorlunda mot för 40 år sedan är förskolans och fritidshemmets utrymme i barnets vardag. Idag är förskolan och fritidshemmet en del av barnets sociala uppväxt. Förskolan och fritidshemmet ska tillföra barnet omväxlande, mångfasetterad och lärande kultur ur ett jämställdhetsperspektiv. Hur barnet påverkas av leksaker, media och resor är dels individuellt där tillgängligheten eller oåtkomligheten kan utgöra en möjlighet eller begränsning för barnets utveckling beroende på innehållets karaktär. Men det individuella kan också ersättas av det kollektivs åsikt och påverkan. Oavsett vilken social kultur barnet lever i så påverkas barnet av tillgången eller avsaknaden av leksaker, litteratur, media och resor.

2.2.3 Leksaker, litteratur och media, sociala kulturer

Synonymt för leksaker, litteratur och media är att de förmedlar och förmedlas via ett språk. Ett socialt konstruerat språk där barnet, eleven eller individen är subjektet, mottagaren av språket eller om man så föredrar av den sociala konstruktion som objektets budskap innehåller, må vara en bil, docka, äventyrsmagasin eller sciens fictionlitteratur. Det förmedlade språket formas och tolkas av subjektet och utgör därefter en del av individens erfarenhet, kunskap och begreppsförståelse. Det är språket som formar den kultiverade människans medvetande till utveckling (Nelson, Svensson 2005, s. 10). Återigen är Foucaults poststrukturalistiska tänkande och teori funktionell. Detta bygger på att människan i en ständigt pågående process utifrån de diskursiva praktiker och socialt föränderliga miljöer som individen möter formar, anpassar och positionerar sig.

Att leka är något som människan alltid gjort, leken sägs vara av ett eget väsen, ett slags urväsen, något vi inte kan leva utan (Ibid., s.9). Utvecklingen från enkla fantasileksaker, exempelvis kottar till dagens masstillverkning av leksaker och undersökningar av barns leksaker idag, har studerats utifrån genus och kön. Leksaker är ofta kopior av det som kommer att omge barnet som vuxen. Få leksaker är neutrala och enbart till för barnets egen lek. Studier visar att flickors leksaker representeras av den privata, inre verksamhetsfären. Pojkar har leksaker som tyder på yttre, offentlig verksamhetsfär (Ibid., s. 109). Om flickor exempelvis leker med dockor, talar flickor om dockan som ”hon” och samspelar med dockan, så kallat relationellt handlande. Medan pojkars lek med människoliknande

karaktärer, exempelvis ”action man”, leker identitetsskapande lekar, så kallat instrumentellt handlande (Chodorov, 1978. i Ibid., s. 118).

I det här arbetets undersökning omfattas litteratur av dels olika genrer av skönlitteratur men också av tidningars olika intresseområden. Litteraturen, det vill säga språkets påverkan på barn och ungdomar förstärker och bekräftar eller försvagar och ifrågasätter manligt och kvinnligt förväntat beteende. Inom varje genre av skönlitteratur eller tidningsområde finns förgreningar, exempelvis finns det till och med jakttidningar för män respektive kvinnor.

Media, det vill säga television, datorer och internet, används enligt forskning på olika sätt av pojkar och flickor. I antologin *Children, media and consumption*, Yearbook 2007, redigerad av Karin M. Ekström och Birgitte Tufte, skriver och hänvisar Birgitte Tufte i sin undersökning *Tweens as Consumers – with focus on girls’ and boys’ internet use* (s. 93-106), till Kirsten Drotner (2001), vars forskning stödjer att pojkar och flickor använt internet på olika sätt. Pojkar la fyra gånger mer tid på dataspel än flickor, de letade mer information, producerade hemsidor och laddade ner mjukvaror. Flickor använde datorn till skolarbete och internet till att chatta, surfa och eposta. Populäraste media i Tufte undersökning 2005 på 10-12 åriga danska barn var television, likaså framkom att pojkar fick mer pengar än flickor, som de spenderade på datorer och mobiler (Tufte 2007, s. 95).

Leksaker, litteratur och media är förknippat med kultur, ibland kallat finkultur eller populärkultur och brukas i det för geografer kallat det sociala rummet oavsett vad innehållet vill förmedla. Vad som skall tillhöra vad kan avgöras av betraktaren, men exempelvis inom engelsk och amerikansk litteratur finns det som kallas för kanoner. Svenska Akademiens årliga Nobelpris till rekommenderad författare är en yttring av finkultur. Skräpkultur kan genomgå en tidsmetamorfos och slutligen tillhöra den så kallade finkulturen vilket är fallet för många kulturyttringar.

2.3 Genusteoretisk utgångspunkt för uppsatsen

Trots alla andra sociala relationer och kulturella sammanhang som bildar mönster i våra liv verkar genusordningen ligga som en bakgrund för de andra. Våra roller genom konstruktionen av genus är de tydligaste, men också det mest svårdefinierade av mönster i vår tid. Därför kommer genusordningen att ligga som ett raster över geografins sociala rumslighet. Genusordningen kan studeras utifrån exempelvis Hirdmans teori

genuskontraktet och genussystemet. Följande text här hämtat ur Demokrati och Makt i Sverige, Maktutredningens huvudrapport, s. 78-116, Genussystemet, SOU 1990:44.

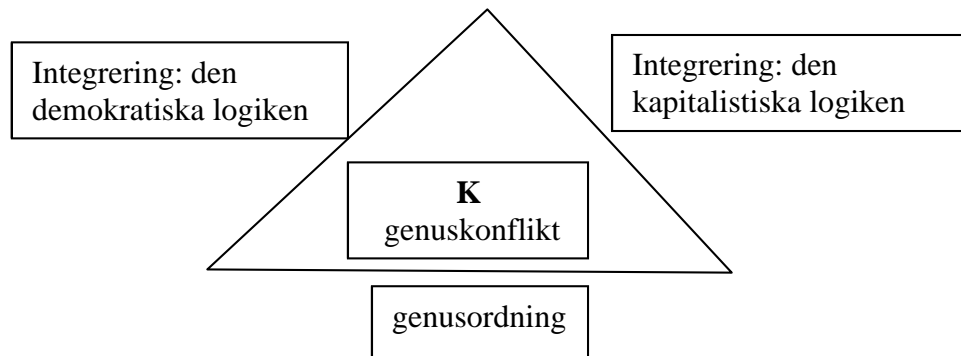
Genuskontraktet är ett verktyg för att beskriva de etablerade och rådande sociala skillnaderna mellan mannen och kvinnan. Kontraktet har upprättats av föreställningar som utgått från informella och formella regler och normer om könets plats, sysslor och egenskaper i samhället. I detta kontrakt har kvinnan haft den emancipatoriska rollen och mannen den som ger ”frihet” utifrån den rådande normen.

Hirdman förklarar att kontraktet kan ses ur tre nivåer, dels på en metafysisk nivå, där historiska arketypiska föreställningar präglat synsättet på man och kvinna, exempelvis Bibelns Adam och Eva. Nivå två används i det dagliga konkreta livet, på arbetsmarknaden, i hushållet för att belysa genusföreställningar och ordningar. Den tredje nivån speglar det individuella kontraktet mellan kvinnan och mannen. Nivåerna två och tre är beroende av klass, familjesituation och ålder.

Kontraktet formar också ett mönster synligt i varje samhälle, det så kallade genussystemet, som bygger på 1. köns isärhållande och 2. den manliga normens primat. Detta innebär att överallt är det mannens normer, värden och tankar som ses som för givet tagna, självskrivna. Isärhållandet ger inte kvinnor möjlighet att uppnå till mannens status eller maktförhållande, det är alltid skillnad på det som män och kvinnor utför trots att det gör exakt likartat arbete. Hirdman skriver att då A=mannen och B=kvinnan kan makt ses ur ett rumsligt perspektiv:

Kvinnoförtrycket utmärks just av kontroll av kvinnors rörelseförmåga: i det fysiska och det psykiska rummet. Det är utifrån sådan empiri det finns anledning att hävda, att en maktförståelse mellan könen bör baseras på en uppfattning av makt som ett rumsligt begrepp: man kan formulera det så att A begränsar B:s utrymme, A lägger beslag på/hindrar B:s rörelsefrihet, A tar plats på B:s bekostnad (Hirdman 1990, s.79).

I det rummet finns det en maktkonflikt, Hirdman har konstruerat konflikten som en triangel (Hirdman, Genus om det stabila föränderliga former 2001, s. 108).

Figur 2

Integrering av den demokratiska logiken innebär att vi politiskt är styrda av alla de beslut som verkar för ett jämställt samhälle. Integrering av den kapitalistiska logiken innebär de krafter i samhället eller hellre världen, som påverkar människan att köpa det som marknaden saluför, exempelvis leksaker. Vi påverkas inte minst av de säljande argumenten. Genusordningen, är en av påtryckarna och emellan dessa tre skapas en konflikt, centrerad kring genus.

Är verkligheten uppdelad på detta motsättningarnas vis? Ett dikotomistiskt perspektiv, svart eller vitt, kvinnligt/manligt eller har gränserna flutit ihop. I den här uppsatsen blir det rumsliga perspektivet synligt hos flickorna och pojkarna genom deras lek- media och resvanor och i förhållande till deras uppfattning om sina geografiska kunskaper. Syns det skillnader här som kan ses ur ett genusperspektiv? Jag väljer att använda Hirdmans teori om genuskontraktet och genussystemet som ett instrument för att belysa resultaten.

3. Metod

I detta kapitel diskuteras val av metod, urval, tillvägagångssätt och enkätens utformning.

3.1 Inledning

Dannefjord skriver att utgångspunkten för en studie är idéer som uppkommer genom erfarenhet och kunskap. Vilken teknik som används för att skaffa data eller underlag om verkligheten, det vill säga kvantitativa eller kvalitativa undersökningstekniker, är inte avgörande för om man löser det tänkta problemet. Vidare skriver han att metod är att beskriva hela forskningsprocessen och för att lösa uppgiften behöver det belysas ur ett teoretiskt perspektiv (Dannefjord i Bergman, Berner, Dannefjord, Franssén och Mills 2005).

Min egen medvetenheten om geografins komplexitet, min uppväxt, resor, erfarenheter som ensamstående mor till två pojkar, mitt arbete som fritidspedagog i femton år utgör grunden för uppsatsen frågor. Den fysiska världen och den konstruerade världen lever sida vid sida. I min värld bildar det den komplexa helhet som geografiämnet också kan tillskrivas. Man kan ta på stenar men inte på flöden av typ immigration, likväl existerar de.

Så vad är det jag har velat studera i egentlig mening utifrån mina erfarenheter och kunskaper? Jo, en tanke om att ungdomar präglas av den kultur som omgärdar dem från det att de är barn och att detta speglas i deras kunskaper när de blir större. Barn präglas av det kulturella geografiska rum som är rådande. För mig reflekteras detta i skolämnet geografi, som genom sin direkta närvaro påverkar och omger varje individ. Kan flickors respektive pojkars kunskaper i skolämnet geografi reflektera den sociala och kulturella skillnaden som varje individ präglas av?

Utifrån befintlig litteratur inom forskningsområdena valde jag att undersöka mitt antagande; vilka eventuella förhållanden kan man finna mellan flickor och pojkars kunskaper i geografi och deras lek-, media- och resvanor?

Utgångspunkten för den här uppsatsen har varit att:

- undersöka om flickor och pojkar skiljer sig i sina uppfattningar kring kunskaper i geografi
- finns det skillnader och i så fall vilka mellan flickors och pojkars kunskaper i geografi
- kan man se några eventuella förhållanden mellan det och deras lek-, media- och resvanor.

3.2 Val av metod

Utgångsläget för val av enkäter som insamlingsteknik gjordes för att utesluta en direkt interaktion mellan forskaren (subjektet) och eleverna (objektet). Det jag har uppnått med val av enkäter som teknik är möjligheten att ha tillgång till jämförande diagram och därmed givits möjligheten att påtala eventuella förhållanden mellan dessa. Insamlingstekniken låter också fler delta under en kort tid.

En kvantitativ teknik för att återge verkligheten av ungdomars sociala rumslighet och geografiska kunskaper kan aldrig återge en komplett bild. Enkäten blir ett fotografi av just det ögonblicket då eleven svarar, minnen från barndomen eller uppfattningen om hur den nyttjat medier varierar från individ till individ. De geografiska kunskaperna som eleven besitter är inte en precis vetenskap utan kan tolkas olika av individen beroende på hur och när frågorna ställs.

Den objektivitet som eftersträvas vid användandet av kvantitativa tekniker kan tyckas vara imaginär. Trots det måste det understrykas att via frågorna i enkäten har jag genom min förförståelse och erfarenhet sökt kunskap om en del av verkligheten utifrån hur jag ställt frågorna i enkäten. Kanske är det bara min egen känsla för vad som påverkar geografiska kunskaper som jag har efterfrågat, dock styrker tidigare forskning inom ämnena mina val av undersökningskategorier i enkäten, exempelvis forskning om leksaker.

Utifrån syftet kan man inte heller frånga att även individens levnadsförhållanden och personliga erfarenheter, delar av individens sociala rumslighet, är avgörande för deras geografiska kunskapsutveckling. En kvalitativ insamlingsteknik hade förmodligen skapat utrymmet att också studera de faktorerna, vilka självklart är av yttersta vikt.

Slutligen, de bärande argumenten i litteraturstudierna utgörs av det som för geografer kallas för social rumslighet, en social arena oavsett plats. Den poststrukturalistiska kärnans tankar kring hur människan konstrueras av sin omgivning genom språk och sociala

praktiker genomsyrar den litteratur som diskuterats i texten. För att belysa hur dessa praktiker påverkar flickor och pojkar geografiska kunskaper, kommer Hirdmans begrepp genussystemet och genuskontraktet att användas som ett raster.

Denscombe diskuterar objektivitet och precision och menar på att forskning bör visa riktiga resultat alltså beskriva en verklighet som finns, vilket kan synas omöjligt inom samhällsvetenskaperna med kvantitativa mätmetoder (Denscombe 2004, s.138). Jag framhåller dock att min enkätundersökning skulle kunna vara en utgångspunkt för fortsatta studier.

3.3 Reliabilitet och urval

De vetenskapliga begreppen, reliabilitet och validitet, är sinsemellan komplext förbundna och nödvändiga i forskningssammanhang (Andersen, 1998, s.85). Grundförutsättningarna för ett preciserat arbete är att undersökningen använt tillförlitliga metoder vid inhämtandet av empiri.

I den här undersökningen försöktes god reliabilitet uppnås genom att urvalet omfattades av Halmstads tolv kommunala högstudier. Totalt 3500 elever var mellan 13-15 år, av dessa gick 1070 elever i årskurs nio år 2009 (<http://siriskolverket.se>, 2010-01-20). Önskvärt hade varit ett större urval, genom att involvera ytterligare kommuner, men under rådande omständigheter kändes det inte möjligt. Vikigt i sammanhanget var jag inte hade något inflytande över vilken typ av skola som deltog, utan att detta kom att avgöras av de som visade intresse för att delta.

Urvalet inom Halmstad kommun skedde genom att jag via e-post skickade en förfrågan till respektive rektor på de tolv skolorna. Jag beskrev mitt syfte och bad dem förmedla kontakt med en geografi- eller so-lärare på skolan. Jag erhöll svar från tre rektorer varav en avböjde på grund av tidsbrist. Jag kontaktade även en lärare på skolan i mitt bostadsområde, vars rektor jag e-postat men inte fick svar ifrån, för att få ett större underlag, men tyvärr fick jag nej. Snabbt förmedlade de två rektorerna som svarat kontakten med en lärare på respektive skola. Jag blev positivt bemött på bägge skolorna.

Vid första besöket på respektive skola informerades jag sammanlagt fyra klasser om mitt arbete och gav eleverna skriftlig information att lämna till sina föräldrar. Informationen innehöll en talong med förfrågan om samtycke från föräldrarna. Samtycke är norm då man låter barn under femton år delta i undersökningar (Vetenskapsrådet 2002, s.9). Totalt 87 elever hade möjlighet att delta om de fick tillåtelse av sina föräldrar (bilaga 2).

Vid mitt andra besök fick eleverna på respektive skola svara på enkäten, sammanlagt deltog 54 elever, 25 flickor och 29 pojkar. De tillfrågade eleverna representerar 5% av antalet elever i årskurs nio i Halmstads kommun, vilket kan tyckas vara ett lågt deltagarantal och ge liten relevans. Denscombe skriver att om urvalet är helt slumpmässigt bör det kunna vara representativt för populationen (2004, s.175). I urvalsprocessen har jag inte haft något inflytande utan låtit slumpen styra.

3.3.1 Validitet

För en geograf är aldrig det sociala rummet/platsen statisk, utan i ständig förändring. Gerry Pratt skriver att "all academic writing should been seen as a process rather than a product" (Pratt 1993:51, i McDowell 1999, s.227). Hon beskriver hur man gått från ett objektiva och kvantitativt forskande till att ställa frågor och reflektera över forskningen och forskarrollen.

Enkäten är en produkt av mig och därmed indirekt påverkad av mitt arbete som fritidspedagog i 15 år, detta avspeglas i frågorna 2-7 vilka kretsar kring elevens lek-, media- och resvanor. De frågorna speglar mina tankar kring vad som skulle kunna påverka eventuella kunskapsskillnader hos pojkar och flickor i geografi. På så sätt skulle undersökningen i sig eventuellt bara påvisa mina egna föreställningar om varför det finns skillnader i geografiska kunskaper hos könen.

Begreppet validitet ska bekräfta att undersökningen ställt frågor om det avsedda utifrån frågeställningarna. I det här fallet innebär det att enkäten mätt vilka lek-, media-, resvanor och kunskaper i geografi eleverna haft. Därför bör uppsatsens validitet betraktas och man bör fråga sig om man mätt det avsedda. Det vill säga om enkäten mätt vilka lek-, media-, resvanor och kunskaper i geografi eleverna haft. Det finns inga belägg för att eleverna har svarat sanningsenligt på enkäten. De kan på olika sätt ha känt sig pressade, inte varit motiverade eller nonchalerat allvaret och svarat på måfå. Det är heller inte hundra procentigt säkert att mitt instrument, enkäten, har påvisat elevens vanor eller kunskaper i geografi. Däremot visar enkätens frågor om de har haft kännedom om de natur- och kultur geografiska begreppen som jag ställer frågor om. Elevernas svar på deras vanor kring lek- media- och resor är självklart subjektivt men jag finner ingen egentlig anledning till varför de inte skulle ha svarat sanningsenligt. Någon kan ha överdrivit, någon annan undervärderat sina vanor, fränsett det, är det mönstret som framträder ur sammanslagningen av svaren som är intressant, inte de individuella.

Frågorna är ställda utifrån om de vet vad innebörden är och för mig innebär det att man skulle kunna svara ja utan att för den sakens skull ge några exempel på vad begreppet innebär, så har också flertalet elever gjort. Exempelvis vid fråga nummer elva, om de vet vad begreppet naturprocesser innebär, i förhållande till fråga nummer fjorton, om de vet innebörden av begreppet naturkatastrof. Fler svarar att de vet vad begreppet naturkatastrof innebär än begreppet naturprocesser. Här handlar det alltså om begreppsförståelse, katastrof vet eleverna vad det innebär, däremot är de inte bekanta med begreppet process i ett geografiskt sammanhang. Intressant, då följderna av en naturprocess kan leda till en katastrof för människan. Inte heller kan man bortse från medias påverkan, exempelvis kan eleverna ha varit involverade i tsunamikatastrofen i Thailand 2004.

Jag förutsatte att de genom undervisning hade kommit i kontakt med det som absolut förknippas med den här typen av kunskaper. Jag förbehåller mig rätten att tänka att det mycket väl kan vara något annat som enkäten mätt, att instrumentet i sig varit ett instrument som mätt ordförståelse. Vad som skulle kunna tala för att enkäten mätt några av elevernas kunskaper i geografi är att undersökningen skedde helt utan press på eleverna, och att de därmed svarat efter sin bästa förmåga. Har man inte förståelse för ett begrepp eller ord borde man heller inte besitta några kunskaper därom.

Jag tror mig kunna påstå att följande undersökning skulle kunna genomföras av annan person med hjälp av undersökningsinstrumentet, enkäten, gjorda tillvägagångssätt och uppnå liknande resultat. Tolkningen av resultaten skulle eventuellt få ett annat utslag beroende på personens kunskaper och erfarenheter och vilka skolor som deltog som därmed skulle ha haft ett annat elevunderlag. Insikten om att kunskapsnivåer och erfarenheter varierar hos individen beroende på lokalisering och social tillhörighet, går inte att bortse från vid den här typen av undersökning.

3.3.2 Tillvägagångssätt

Det insamlade materialet från enkäten har först beräknats på antalet pojkar respektive flickor för varje fråga. Varje fråga har behandlats utifrån respektive frågas svarsalternativ. Därefter har respektive fråga sammanställts i diagram med hjälp av dataprogrammet excel (se bilaga 4 och 5).

I resultatavsnittet redovisas, utifrån uppsatsens fyra första frågeställningar, det sammanställda materialet i stapeldiagram med förklarande text. Utgångspunkten för avsnittet analys är den femte frågeställningen. Till den framställdes korstabeller, därefter

analyserades tabellerna genom att räkna fram ett chi²-värde. Detta värde avläses i en tabell där en signifikansnivå avgör om man kan förkasta eller bekräfta chi²-värdet (se bilaga 6). Materialet har också analyserats utifrån Hirdmans genuskontraktet och genussystemet.

3.4 Enkätens utformning

Enkäten består av tjugo stycken frågor, första frågan gäller vilket kön de hade, frågorna två till sju är ställda kring elevernas lek- res- och medievanor. På frågorna 2-7 kunde eleverna sätta kryss för ett eller flera svarsalternativ. De kunde även föreslå andra svar än de givna alternativen. Fråga 8 berör hur eleverna undervisats i geografi, som renodlat ämne eller som blockämne och jag frågar också om de vet vilka mål de ska uppnå i geografi.

De geografiska begreppen som eleverna bör vara bekanta med är tagna från Lpo 94 där mål att uppnå i geografi för årskurs nio finns inskrivna i kursplanen (bilaga 3). Eleverna bör ha blivit undervisade om de begrepp som används i enkätens frågor. Frågorna 9-15 är inriktade på naturgeografiska begrepp där bland annat kunskaper om världskartan, läges- och storleksordning, naturprocesser, sambandet mellan människans verksamheter och naturresurser, växthuseffekten och naturkatastrofer ingår. Frågorna 16-20 behandlar kulturgeografiska begrepp så som industrialisering, urbanisering, globalisering, levnadsvillkor och regionala och globala samband. Frågorna 10 och 15 berör Sveriges längd och jordens omkrets i kilometer. De två frågorna hade tre olika svarsalternativ som eleverna kunde välja på.

Om eleven svarat ja på frågorna 11-14 och 16-20 ombads de ge exempel på något som förknippas med det geografiska begreppets innebörd.

3.4.1 Mina egna motiv till enkätens svarsalternativ

I den här undersökningen kan fråga nummer två anses vara den viktigast av alla frågor då jag frågar om deras lekvanor. Troligtvis är det, den mest utslagsgivande frågan då det gäller att se förhållandet mellan kön och ting. Ett motiv till att jag ställer frågan är min förförståelse att vissa typer av leksaker kanske ger ett större intresse för omvärlden än andra och därmed en skapar en geografisk nyfikenhet. Forskning på barns och ungdomars upplevelser och påverkan av bland annat leksaker, litteratur, mediavanor och konkreta upplevelser så som resor är omfattande och jag är själv påverkad av denna forskning och styrks i uppsatsens teoretiska avsnitt. Vad gör tingen med människan och vad vill människan uppnå med dessa ting? Och vad skiljer pojkars och flickors ting från varandra

och vilken påverkan har tingen? Eleverna hade följande alternativ att välja på bilar, dockor, lego, dinosaurier, pokemon, gogos, my little pony, sällskapsspel eller annat. För mig kändes just de här leksakerna relevanta för elever födda år 1993. Nedan beskriver jag det jag tror att leksakerna uppenbarligen förmedlar, troligen skapar de också andra värden och kunskaper hos barnet. Jag har säkerligen missat att ge förslag på någon typ av leksak som eleverna lekte med som barn, men i så fall hade de möjligheten att skriva det under rubriken ”annat”.

Bilar kan generera aktiva lekar för barnet självt eller i samspel med andra. Utförande på bilar varierar stort, men inte sällan är det ett sätt att bekanta sig med en del av vuxenvärlden. Flertalet fabrikat, där distinktionen mellan personbilar och tyngre fordon, lastbilar, traktorer, lyxbilar och plastbilar, är stor. Pojkar, och ibland flickor bekantar sig här med olika verkligheter som kan spegla individers status i samhället.

Dockor kommer inte förpackade i häftiga naturliga miljöer utan är oftast något som förknippas med hemmet och omvårdande lekar. Fantasin kan göra att de kan användas till annat men framförallt är de ämnade till att skötas och ingå i rollekar kring mamma-pappa-barn.

Dinosaurier skulle exempelvis vilka oftast framställs i sina naturliga miljöer, knutna till sina härkomster och med latinska namn, ge de barn som leker med dem ett större begreppsförråd. Mina egna reflektioner i arbetet med barn är att de som intresserar sig för dessa djur eventuellt ökar sina naturgeografiska kunskaper om till exempel jordbävningar, vulkanutbrott, naturmiljöer och vegetation och även får en viss förståelse för naturens kretslopp. Många gånger kommer dinosaurierna förpackade i färggranna kartonger med just de här naturtyperna som bakgrund eller som klippböcker innehållandes mycket fakta. Även media bidrar till kunskaper genom filmer och dataspel om dinosaurier. Den här typen av lek borde göda ett positivt inlärningsklimat för naturkunskaper.

Lego för pojkar är vanligen förpackade och demonstrerade i spännande naturmiljöer som djungel, öar, rymden eller något tekniskt, exempelvis flygplatser. På så sätt kan de också bidra till en ökad förståelse för jordklotets och människans skiftande naturer och miljöer. Lego för flickor finns men oftast är de placerade i husliga miljöer så som slott eller sjukhus. Om inte annat så bekräftas det av ett besök på Legoland i Danmark, där miljöerna finns i naturlig storlek. De andra svarsalternativen bilar, dockor, my little pony, exponeras

inte med samma faktainnehåll för barn, utan kan användas var som helst, bara barnets fantasi sätter gränserna.

Pokemon är en typ av spelkort som kommer från Japan och som kräver barnets förmåga att hålla isär flera hundra karaktärer med olika förmågor i diverse miljöer. Med hjälp av dem får barnet tillgång till stereotypa ideal för sin egen person, så som stark, feg, svag, muskulös, smart, snabb, klok, god, ond, dum, glad, arg, en oändlig mängd adjektiv florerar. Barn på lågstadiet blir oftast helt uppslukade av korten och väldigt skickliga. I kortens kölvatten följer ett batteri av filmer, serier och dataspel.

Gogos är små platsfigurer som man spelar om, de har egna namn och speciella karaktärer. Också här gäller det att hålla isär en ansenlig mängd karaktärer och kunna mäta figurernas styrkor med varandra. Spelet härstammar från det antika Grekland.

Sällskapsspel är socialt fostrande och tordes skapa en slags förståelse för individen, dess medmänniskor och en känsla för solidaritet. I ett sällskapsspel spelar alla på lika villkor med möjlighet att utveckla olika strategier för att bemästra spelet.

Nelson (2005) skriver att det skapas en interaktivitet mellan barnet och leksaken, eller redskapet. Interaktiviteten mellan de konkreta faktorer som dessa ovan nämnda leksaker innehar genererar ett lärande och skapar ett sociokulturellt mönster, mönster av både den verkliga världen och den fiktiva världen.

Min egen reflektion över fråga två är att det fanns fler leksaksalternativ för pojkar att välja på och för få leksaksalternativ för flickor. Det var svårt att få fram konkreta leksaker för flickor som kunde förknippas med något som har med "omvärlden" att göra. Många av de leksaker som förknippas med flickors lek är knutna till hemmet, så som strykbrädor, spisar, barnvagnar, miniatyrer av vuxensaker. Därmed inte sagt att de inte leker lekar som speglar "omvärlden", exempelvis genom fantasiresor.

Utifrån frågorna 3-7 försöker jag få en bild vart de rest, vilken genre av tv-program de oftast sett på, typ av litteratur och tidningar de läst och hur de utnyttjat internet. Exempelvis skulle någon som rest mycket kunna ha skaffat sig viktiga erfarenheter, fått bekräftat eller väckt någon form av nyfikenhet för att tillgodogöra sig geografi bättre. Den frågan ställdes också med tanke på att de borde veta i vilken världsdelen som respektive land ligger i.

En som ofta ser på natur- rese- och vetenskapsprogram skulle kunna tillgodogöra sig geografiska kunskaper bättre, genom programmets medvetet pedagogiska upplägg kring

förståelse och begreppsinnläring. Men att kategorisera utbudet av tv-program där gränsen för vad som är direkt underhållning eller ett informationsprogram är svårt. Är exempelvis "På spåret" ett underhållningsprogram eller ett informationsprogram? Sett i ett geografiskt sammanhang kan alla program leda till någon form av geografisk kunskap eftersom de är placerade i ett geografisk rum. Det är upp till betraktaren om den vill ta till sig tv-programmet som geografisk kunskap, påverkade blir alla. För att se ett tv-program ur ett geografiskt perspektiv krävs geografiska redskap, exempelvis de som förmedlas via Lpo 94.

Olika genrer av litteratur kan bekräfta och stimulera till ökade kunskaper. Det samma gäller för valet av tidningar, exempelvis är det skillnad på innehållet i Vecko Revyn och National Geographic eller Glitter och Illustrerad Vetenskap. Internet har skapat möjligheten för alla att kommunicera och vidga sina kunskaper.

Fråga 8 är uppdelade på två frågor 8a och 8b. Den första delfrågan innebär att eleven har en medvetenhet om att den undervisats i just geografi och att eleven kommer att få betyg i ämnet geografi, inte ett blockbetyg där de tre andra so-ämnena ingår. Den andra delfrågan innebär att eleven fått kännedom om vilka mål den ska uppnå för att få betyget godkänt. Kännedom om måluppfyllelse för eleven borde innebära att eleven kommit i kontakt med väsentliga geografiska begrepp.

Fråga 9 innebär att man har baskunskaper i geografi om hur man använder redskapen kartböcker, tabeller, exempelvis bedöma olika klimatzoner, se höjdskillnader eller bedöma städers storlek. Jordens utformning, platsen och rummet är geografens arbetsfält. Har man bristfälliga kunskaper i det är det stor risk för att man inte uppnår betyget godkänt.

Fråga 10 och 15 implicerar att man vet avstånd men också kan göra en uppskattning och förstå innebörden av begreppen ekvatorn och jordens omkrets, det vill säga kommit i kontakt med begreppet kartografi.

Begreppet naturprocesser innebär att eleverna bör ha kunskap om det geomorfologiska kretsloppet så som erosion, vittring och bergsbildning, glacialmorfologi. Men även att de kan redogöra för exempelvis plattetektonik, vulkaners och jordbävningars uppkomst och klimatets påverkan och följder. Kort sagt det som utgör de opåverkbara naturliga förutsättningarna för varje plats och liv.

Sambandet människans verksamhet och naturens resurser benämns oftast som hållbar utveckling och är ett av geografiämnets viktigaste områden. Det ska enligt kursplanen

förmedla ett ansvarstagande för den gemensamma miljön och resursanvändningen för att möjliggöra en långsiktigt hållbar utveckling (Lpo 94), fråga tolv undersöker elevernas förståelse för detta.

Begreppet växthuseffekten är det som anses vara en av orsakerna till dagens klimatförändringar och också en av hörnstenarna i hållbar utveckling. Fråga tretton är förbunden med förståelse för fråga tolv.

Naturkatastrofer kan ses som en del av naturprocesser då de bidrar till förändringar i naturen och för människan. Exempel på naturprocesser är torra, jordbävning, tsunami, jordskred och tornado.

Frågorna 16-20 är ställda om kulturgeografiska begrepp och jag efterfrågar förståelse för begrepp om människans handlande, påverkan på landskapet och konsekvenserna. Industrialisering, urbanisering, globalisering, levnadsvillkor och regionala och globala samband är tagna begrepp från Lpo 94 som eleven i årskurs nio ska ha kunskaper om.

4. Resultat av undersökningen

Sammanlagt deltog 54 elever, 29 pojkar och 25 flickor. De representerar 62 % av de tillfrågade. 87 stycken elever hade haft möjlighet att delta. De 38 % som inte deltog inkom inte med underskrift från sina föräldrar. Eftersom deltagarantalet är lågt kan resultatet från den här urvalsgruppen generellt inte överföras på andra flickor och pojkar i samma ålder.

Utifrån syftet att undersöka om och i så fall varför, pojkar och flickor på grundskolenivå presterar olika resultat i geografi, och utifrån frågeställningarna, följer här en redovisning av resultatet från undersökningen.

- Finns det skillnader mellan flickors och pojkars uppfattning om sina kunskaper i geografi?
- Vilka kunskaper är det som skiljer sig?
- Vilka lek- media- och resvanor uppvisar flickor?
- Vilka lek- media- och resvanor uppvisar pojkar?

4.1 Finns det skillnader mellan flickors och pojkars uppfattning om sina kunskaper i geografi?

Den här frågeställningen kan besvaras med ett tydlig ja. Det finns påtagliga skillnader mellan pojkarnas och flickornas uppfattning om sina kunskaper i natur- och kulturgeografi på de två undersökta skolorna.

4.1.2 Vilka kunskaper är det som skiljer sig?

För att säkerställa att eleverna hade kunskaper om de geografiska begreppen, fick de skriva exempel på innebörden av varje begrepp (se bilaga 1). En beräkning av de frågor där de fick skriva exempel, nummer 11-14 och 16-20, visar att 57 % av flickorna och 62 % av pojkarna som svarade ja, även hade skrivit exempel på innebörden av begreppen (se bilaga 6). Jag antar att de övriga, 43 % av flickorna och 38 % av pojkarna, som svarade ja utan att skriva ett exempel på innebörden antingen förstod begreppet utan att kunna ge exempel på innebörden, eller att de svarade ja utan att förstå begreppet. Det sistnämnda innebär i så fall att de ljög eller inte hade en uppfattning om sina kunskaper. Av procenttalen utläser jag att fler flickor är tveksamma och saknar kunskaper.

Denna slutsats skulle medföra att man skulle minska antalet som svarade ja på frågorna 11-14 och 16-20 med cirka 40 % eller, till och med, med 43 % för flickor och 38 % för pojkarna i resultaten. Det skulle innebära att flickorna skulle få ett ännu sämre resultat i förhållande till pojkarna.

Om ovanstående resultat är giltigt för frågorna 8a, b, 9, 10 och 15 från enkäten (bilaga 1), att cirka 40 % av elevernas svar är osäkert, borde även de resultaten minskas. Frågorna 8a, b, 9, 10 och 15 är dock av en annan karaktär än frågorna 11-14 och 16-20.

På frågorna 8a, b och 9 efterfrågas inga direkta kunskaper, utan bara en åsikt, därav torde resultaten vara rimliga. På frågorna 10 och 15 efterfrågas kunskaper om Sveriges längd och jordens omkrets i kilometer, här hade eleven 2 valmöjligheter, vilket innebär att någon säkerligen gissat rätt, utan att veta. Dessa två frågor inkluderas i redovisningen av de naturgeografiska begreppen, då de efterfrågar relaterbara naturgeografiska kunskaper.

I följande beskrivning av resultaten ingår alla de flickor och pojkarna som enbart svarat ja, de som svarat ja och skrivit exempel och de som svarat rätt på frågorna 10 och 15. Övriga är alla de som svarade fel eller nej på frågorna 8-20.

Diagram 1 är en sammanställning från enkäten av elevernas svar på frågorna 10-15 (se bilaga 5).

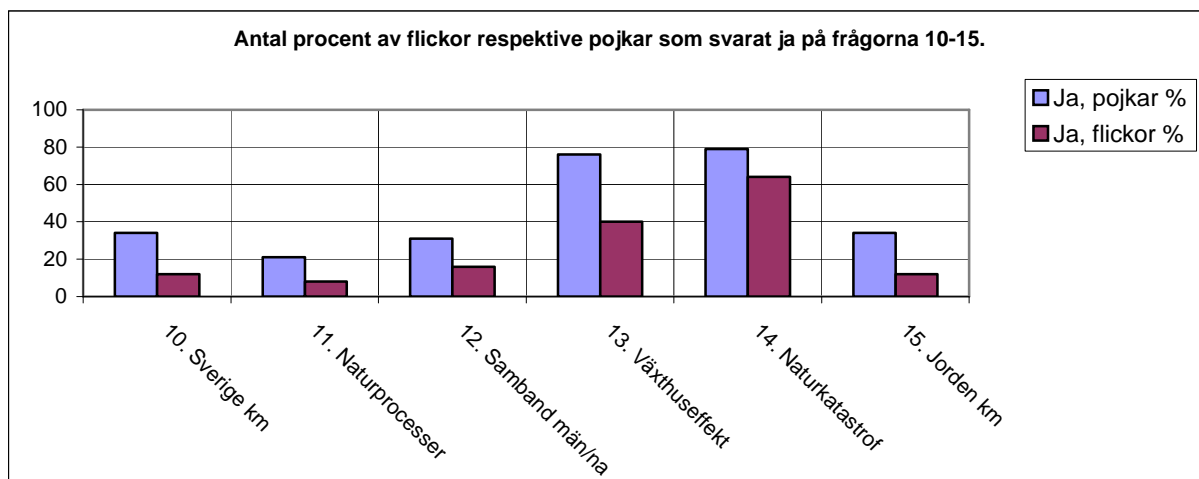

Diagram 1. Naturgeografiska frågor 10-15.

Diagram 1 visar att oavsett fråga visste fler pojkar än flickor vad de naturgeografiska begreppen innebar. Resultatet av undersökningen visar att av de 4 naturgeografiska begreppen, svarade närmare 80 % av pojkarna att de hade vetskap om 2 begrepp. Lite mer än 60 % av flickorna hade vetskap om ett begrepp. Det är framförallt stora skillnader mellan flickor och pojkar i antalet som svarade att de visste innebörden av de naturgeografiska begreppen på frågorna, 11, 12 och 13.

Frågorna 10 och 15 visar att pojkar hade bättre uppfattning om Sveriges längd och jordens omkrets. Antal elever som svarar rätt är lika på båda frågorna, 10 pojkar och 3 flickor. Ingen av flickorna svarade rätt på båda frågorna, enbart 4 pojkar svarade rätt på båda frågorna. På frågorna 10, 11 och 15 visar diagrammet att fler än dubbelt så många pojkar än flickor förstod innebörden av de begreppen. De frågor som eleverna tycktes ha svårast för var fråga 10, Sverige i kilometer, fråga 11, om naturprocesser, fråga 12, om sambandet människa och naturen och fråga 15, jordens omkrets.

Diagram 2 är en sammanställning från enkäten av elevernas svar på frågorna 16-20 (se bilaga 5).

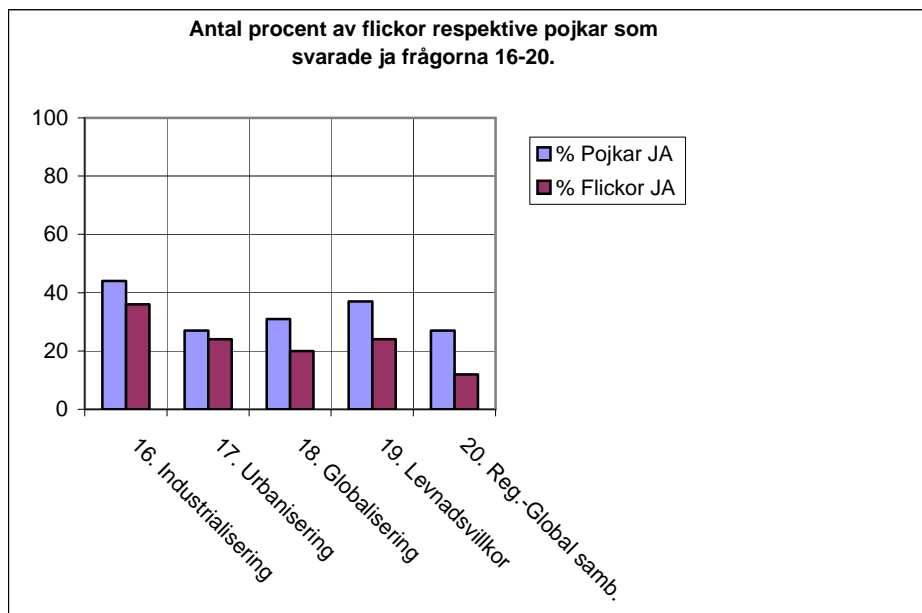

Diagram 2. Kulturgeografiska frågor 16-20.

Diagram 2 visar att alla tillfrågade hade svag vetskap om de kulturgeografiska begreppen. Dock visar diagrammet att pojkarna hade något större vetskap om innebörden av alla begrepp än flickorna. Cirka 40 % av pojkarna respektive flickorna hade vetskap om begreppet industrialisering. Innebörden av begreppet regionala och globala samband som minst antal flickor hade förstått. Dubbelt så många pojkar förstod det begreppet.

Diagram 3 är en sammanställning av frågorna 10-20 i fallande ordning, inklusive totala antalet som svarade att de inte förstod begreppen, det vill säga de som svarade nej (se bilaga 5). Att svara nej, kan indikera flera saker, antingen att man absolut inte förstår begreppet eller en osäkerhet. Jag utgår från att de inte har vetskap om begreppen. Här väljer jag att visa informationen i linjediagram, inte som i de två föregående diagrammen, stapeldiagram, för att bilden av elevernas uppfattning om sina kunskaper ska framträda i ett annat mönster för iakttagaren.

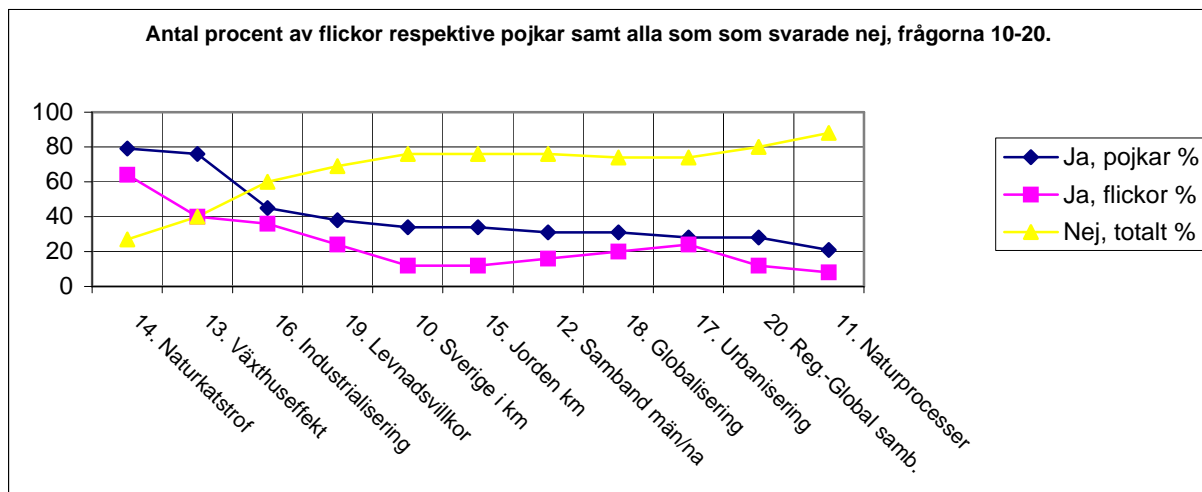

Diagram 3. natur- och kulturgeografiska frågorna i fallande, från mest till minst, 10-20.

Diagram 3 speglar många brister hos eleverna i geografi. Merparten av främst flickorna borde ha svårigheter att uppnå betyget godkänt, då de endast på en fråga har en svarsfrekvens som överstiger 50 %. Pojkarna överstiger 50 % i svarsfrekvens på två frågor. På nio eller 2/3 av frågorna svarar över 50 % av alla elever att de inte vet vad begreppen innebär.

I fråga 9 från enkäten ställer jag frågan om de utnyttjat kartböcker för att inhämta information. På det svarade 93 % av pojkarna och 80 % flickorna ja. Ett svar som kan diskuteras då jag inte kontrollerade sanningshalten i deras svar. Jag utgår ifrån att de svarat sanningsenligt.

Kan pojkars och flickors kunskaper hänga ihop med deras insikt i att de har geografi som enskilt ämne eller vetenskap om uppnåendemålen i geografi? (se bilaga 5, för diagram på fråga 8a, 8b) Närmare 80 % av flickorna och pojkarna svarade att de visste vilka mål de skulle uppnå för att få betyget godkänt. Merparten av eleverna hade också förstått att de skulle få ett betyg i ämnet geografi. Ovannämnda resultat i relation till hur eleverna hade uppfattat dels geografi som enskilt ämne och vilka mål de skulle uppnå för att få betyget godkänt, ställer jag mig frågande till.

I resultaten framkommer tydligt elevernas osäkerhet i sin uppfattning om geografiska kunskaper. Speciellt tydliga är skillnaderna mellan respektive köns kunskaper.

4.1.3 Vilka lek- media- och resvanor uppvisar pojkar respektive flickor?

Som jag beskrivit i metodavsnittet baseras resultatet på frågorna 2-7 från enkäten på att eleverna fick ange så många kategorier som de ville på respektive fråga (se bilaga 1). Procentuella beräkningar på antalet kryss i förhållande till antalet svarande, 29 stycken pojkar och 25 stycken flickor ger följande resultat.

Diagram 4, en sammanställning av frågorna 2-7, visar hur mycket i snitt flickor respektive pojkar utnyttjade respektive område. Exempelvis leksaker, tidningar som helhet o.s.v. inte utifrån de specifika kategorierna (se bilaga 4).

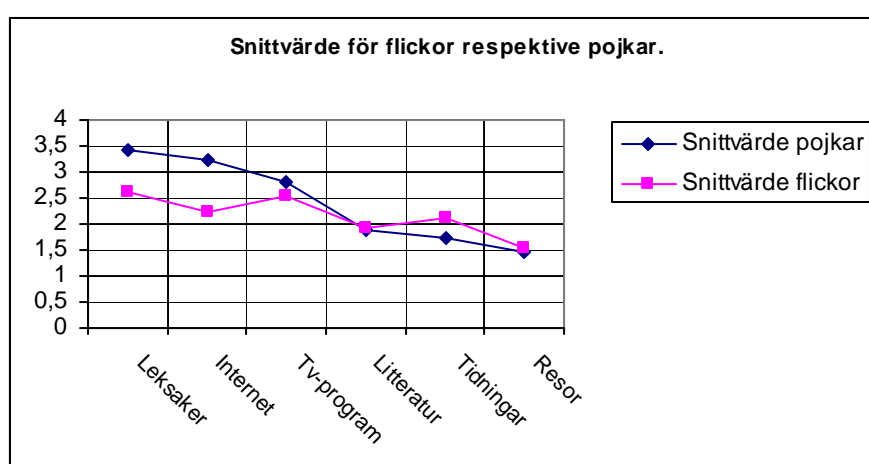

Diagram 4, frågorna 2-7.

Diagrammet är strukturerat efter mängd, därav kan man enkelt utläsa vilka vanor som pojkar respektive flickor hade mest och minst. Diagrammet visar att pojkar utnyttjade mer av leksaker, internet och tv-program, medan flickor läste något mer i tidningar. Litteratur utnyttjades till lika stor del av varje individ.

Varje individ har sina preferenser, men med hänsyn till kön, kan man urskilja några kategorier från varje fråga som är förknippad med könet. Inom leksaker föredrog flickorna dockor, pojkar lekte övervägande med lego, pokemon och bilar. Flickorna och pojkarna utnyttjade delvis internet till liknande saker, som att chatta och ladda ner, men pojkarna spelade spel definitivt mer än flickorna. Flickorna såg helst på ungdomsprogram på teve, både pojkarna och flickorna såg mycket på underhållning, därefter såg närmare 60 % av pojkarna på sportprogram. Veckotidningar och dagspress var något som flickorna nyttjade mer än pojkar. Inom området tidningar föredrog pojkar serietidningar och vetenskapsmagasin i högre grad än flickorna. Inom området litteratur utmärkte sig

kategorierna äventyr, fantasy och deckare hos pojkarna och ungdomsböcker, romaner och äventyr hos flickorna. Pojkarna och flickorna hade haft likartade resefareheter, då flest uppger att de rest inom Europa och i samma utsträckning oavsett kön. 1 pojke och 2 flickor uppger att de aldrig rest.

5. Analys

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka pojkars och flickors uppfattning om sina kunskaper i geografi. Med hjälp av litteraturen har jag försökt att förmedla en känsla för geografi som ett ämne som innefattar det som kallas för omvärldskunskap. Eller som Möller (2003) skriver ”geografi är allt och allt borde utgå från geografi i skolan”. Utifrån kursplanen i Lpo -94 kan geografi förstås som ett mera komplext och mångfasetterat skolämne än vad geografiämnet vanligtvis förknippas med. Jag har också försökt visa på kopplingar mellan ämnet geografi och att allt som människan möter i sin vardag, stor som liten, har möjlighet att påverka framförallt ens kunskaper i geografi.

I den här uppsatsen representerades detta allt av pojkars och flickors lek- media och resvanor, några saker som jag indirekt tror kan ha påverkat deras kunskaper i geografi. Jag genomförde en enkät undersökning på fyra klasser i nian på två högstadieskolor i Halmstads kommun. Eleverna skulle besvara frågor på hur de uppfattade sina kunskaper i geografi och vilka lek- media och resvanor de hade haft.

Problemformuleringens sista frågeställning;

- Hur förhåller sig eventuella skillnader mellan pojkars och flickors uppfattning om sina kunskaper i geografi till deras uppvisade lek- media- och resvanor?

kommer jag att försöka besvara med hjälp av två olika analysverktyg. Först genom beräkning av χ^2 -värdet, ett kvantitativt verktyg och därefter med hjälp av Hirdmans teori genuskontraktet och genusystemet, ett kvalitativt verktyg.

Mitt resultat av undersökningen visar att pojkar tycks ha något slags övertag i geografiska kunskaper, inom både de natur- och kulturgeografiska områdena. Det bekräftas av att på alla frågor svarade fler pojkar ja än flickor. Fler pojkar än flickor beskrev även innebörden av de natur- och kulturgeografiska begreppen. Flickornas svar överträffade inte pojkarnas svar på någon fråga. Flickornas svar indikerar också att de hade högre osäkerhet

om innebörden av begreppen, då fler svarat ja utan att beskriva innebörden. Varför pojkar skulle ha detta övertag, är svårt att förklara.

Hur stor är sannolikheten att elevens kön haft någon betydelse när det gäller uppfattningen om sina kunskaper i geografi? På statistik väg kan man belysa om kön har haft betydelse för svaren på de geografiska frågorna. Genom att beräkna chi²-värdet får man fram den signifikansnivå på vilken man kan förkasta eller bekräfta ett förhållande mellan olika faktorer. För samhällsvetenskapliga beräkningar är signifikansnivån 5 %. Beräknat utifrån antal frihetsgrader, beroende på korstabellens storlek, kan man i en tabell finna ett kritiskt chi²-värde, p-värde, med vars hjälp man kan signifikant testa sitt framräknade värde (Eggeby, 1999, s. 102).

I den här undersökningen är Chi²-värdet beroende av vilka svar på frågorna jag väljer att sammanföra. Enkäten innehöll två olika sätt att svara på de naturgeografiska frågorna 10 till 15 vilket innebär att jag har två sätt att sammanföra frågorna. Ett sätt att beräkna värdet är att exkludera frågorna 10 och 15 vilka hade givna svarsalternativ. Det andra sättet är att frågorna 10 till 15 tillsammans med de övriga frågorna utgör naturgeografiska kunskaper. Svarsalternativen för de natur- kulturgeografiska frågorna 11 till 14 och 16 till 20 är av samma karaktär. Fem olika chi²-värden har räknats fram för de natur- och kulturgeografiska frågorna 10-20 (bilaga 6). Underlaget för värdena är hämtade från bilaga 5.

- Alternativ 1: Naturgeografiska frågorna 10-15. Chi²-värde 6,97.
- Alternativ 2: Naturgeografiska frågorna 11-14. Chi²-värde 1,76.
- Alternativ 3: Kulturgeografiska frågorna 16-20. Chi²-värde 3,67.
- Alternativ 4: Natur- och kulturgeografiska frågorna 10-20. Chi²-värde 10,84.
- Alternativ 5: Natur- och kulturgeografiska frågorna 11-14, 16-20. Chi²-värde 5,74.

Av alternativen 1, 2, 4 och 5 kan man utläsa att frågorna 10 och 15 starkt påverkar chi²-värdet. Frågorna 10 och 15 efterfrågar elevernas kunskaper om Sveriges längd och jordens omkrets (bilaga 1).

Alternativ 4 har en signifikansnivå på 0,1 %. Alternativ 5 uteslutande frågorna 10 och 15, ger en signifikansnivå på cirka 2 % (bilaga 6). Signifikansnivån innebär att könet har betydelse för svaren på frågorna. Det går inte att förkasta svaren.

Chi2-värdet talar enbart om att könet har en betydelse för svaren på frågorna. Svaret säger dock inget om vilken betydelse eller varför. Undersökningen indikerar att det finns andra bakomliggande faktorer som påverkar pojkars och flickors kunskaper i geografi. Det finns inga belägg för att just de faktorer som ingått i undersökningen är de som påverkar mest. Men det finns en rimlig chans att några av faktorerna lek- media- och resvanor påverkat uppfattningar och kunskaper hos de pojkar och flickor som deltagit i undersökningen.

De faktorer som ingått i undersökningen är sådana, fast i olika grader, som flickor och pojkar möter från dag ett i förskola, skola, fritidshem och i sitt vardagsliv. Vad är det som gör att allas liv inte berikas med samma mängd intryck av de faktorer som ingått i undersökningen? Finns det kvalitativa skillnader i att leka med dockor eller lego, eller för den skull leka med fler saker? Finns det kvalitativa skillnader i att läsa ungdomsböcker eller äventyrsböcker? Finns det kvalitativa skillnader mellan att göra många saker mycket eller få saker lite? Vilka konsekvenser får sådana skillnader?

Jag tror att det gör skillnad och min undersökning visar att dessa gör skillnad. De 54 pojkarna och flickorna som deltog i undersökningen var cirka 15 år. 0-6 år var de barn och fick sina intryck från familjeliv och förskola. Förskolan ska ge varje barn samma förutsättningar. 7-15 år är de skolbarn och där ska pojkar och flickor obestridligen ha tillgång till lika mycket kunskaper. Var det möjligen undervisningen som var till förmån för pojkarna? Var det flickorna som var ointresserade av geografi? Var det läraren eller skolan som riktade sin undervisning mot pojkarna? Hade eleverna arbetat med fel metoder? Hade läraren inte tillräckliga kunskaper i geografi för att ge stimulerande och kvalitativ undervisning?

Läroplanen och kursplanen ska styra att alla få samma möjligheter att tillgodogöra sig mål och kunskaper. Undersökningen bevisar att de flickor och pojkar som deltog inte hade samma uppfattning om sina kunskaper i geografi eller så att säga, lika mycket kännedom om natur- och kulturgeografiska begrepp. Det må vara osagt om de ovanstående frågorna hade med elevernas uppfattning om sina kunskaper i geografi att göra, troligen, men för den här uppsatsen är de inte avgörande, utan får bli föremål för andra studier.

Det som däremot ligger som ett bakgrundsbrus är skillnaderna mellan köns vanor och tillgång, en kvalitativ skillnad (bilaga 8). Denna skillnad kan belysas med Hirdmans genusteorier, genuskontraktet och genussystemet. Teorierna är beskrivna i uppsatsens avsnitt 2.3.

Först väljer jag att använda den tredje nivån från genuskontraktet. Det är den individuella nivån mellan mannen och kvinnan. Här utgörs det av flickornas och pojkarnas föräldrar som fostrat dem. Därmed inte sagt att alla barn växt upp i samma typ av familjekonstellation. Oavsett det så finns det vuxna som överfört sina värderingar och som barnen påverkats av. Barnen i undersökningen var födda -93 och därmed tordes deras föräldrar vara födda på 50- och 60-talet. Föräldrar som var ungdomar på 70- och 80-talet och som därmed känt av tidens politiska ambitioner för ett mera jämställt samhälle. Exempelvis förvärvsarbetar de flesta kvinnor idag, något som den kvinnliga generationen före säkerligen inte gjorde, speciellt inte då förskolan knappt var utbyggd.

Mannens och kvinnans kontrakt i de enskilda hushållen har haft störst form av inflytande på sina barn och påverkat dem att bete sig enligt den rådande genusordningen. Av tradition och kultur har flickor och pojkar lekt med sina specifika leksaker. Det bekräftas också av undersökningen, då dockor är det som flickor lekt mest med och pojkar lekte mest med lego och pokemon.

Denna nivå är också beroende av klass och sett till antalet resor som barnen gjorde är min gissning att merparten av de deltagande barnen lever ett i dagens mått mätt välbeställt liv. Klass kan dock referera till andra värden än välbeställdhet, exempelvis utbildning eller härkomst. Det är faktorer som jag inte vill resonera kring, då jag saknar underlag.

Nivå två speglar den värld som eleverna mött genom förskola, skola och fritidshem. Den kultur som varit tongivande fram till 90-talet har haft starka band till ett strikt uppdelat flick- och pojkänk. Det är först under 2000-talet som en medvetenhet kring genus vuxit fram i skolans värld, trots att Hirdmans teorier skrevs 1988 och alla politiska påtryckningar om att exempelvis flickor på 80-talet skulle välja tekniska utbildningar på gymnasiet. Begreppet genus var ännu inte vedertaget utan florerade bara i de högre akademiska sfärerna.

I och med Lpo 94 har riktningen för ett medvetet agerande kring varför och hur man kan förändra för pojkar och flickor till att få samma förutsättningar i förskolan och skolan vuxit fram. Inte minst genom kravet på att det ska finnas en så kallad likabehandlingsplan

på respektive skola, så även på andra arbetsplatser. Eleverna i den här undersökningen har idag lämnat grundskolan, men deras svar på de geografiska frågorna visar att skillnaderna var väsentliga. Speciellt med tanke på att geografi har de demokratiska värderingarna som utgångspunkt i kursplanen.

Den första nivån, som Hirdman kallar för den metafysiska nivån, har dessa elever stött på i många sammanhang. Denna nivå är ursprunget till de andra två nivåerna och svåra att genomskåda, eftersom de bara finns där ibland som självklarheter. Exempelvis media och dess språk kan genom reklam överföra budskap som låter kvinnor/flickor exponeras som ting eller för att behaga mannen. Som barn eller ungdom är det lätt att förledas och acceptera sådana budskap för såväl flickor som pojkar. De teveprogram som attraherade eleverna mest var underhållning och ungdomsprogram. Ofta har de en ton som ger det stereotypa tänkandet stort utrymme. Speciellt om jag tänker på teveprogram som mina barn har sett, som Big Brother, Paradise Hotell och andra liknande dokusåpor.

Genuskontraktet utifrån vilka dessa pojkar och flickor lever upprätthålls av genussystemet, där könens isärhållande och den manliga normens primat är de gällande krafterna. Här får flickorna rätta sig efter de ordningar som genuskontraktet har upprättat i respektive familj. De får i den här undersökningen mindre tillgång till aktiva leksaker, kanske eventuellt mindre tillgång till alla former av leksaker och media, om inte annat så kvalitativt sämre material för att kunna tillgodose sig tillräckligt med omvärldskunskaper. Kunskaper som är användbara i ämnet geografi. Flickors världar speglas av andra kvinnors världar genom allt som de kommer i kontakt med. Deras egna självbilder skapas utifrån de för givet tagna könsstereotypa roller som visas upp genom just leksaker, media och även i litteraturens värld. Självklart finns det undantag.

Pojkar i sin tur lever efter de manliga stereotypa roller som finns runt omkring dem. I undersökningen svarade 3 pojkar att de hade lekt med dockor. Dock vet man inte om det var dockor av så kallade Heman-karaktär, en slags krigshjältar.

Isärhållandet skapar de kvalitativa skillnader som framkommer i undersökningen. Oavsett om det tillkommer nya leksaker eller handlar om mediala användningsområden. Exempelvis är de flesta dataspel konstruerade för att utnyttjas av pojkar. Visst spelar flickor men inte tillnärmelsevis lika mycket som pojkar. Vilket också bekräftar att det är den manliga normen som är primat. En jämförelse kan göras med att skriva litteratur som förr ansetts vara en manlig domän, men som idag är för alla. Exemplena är många.

6. Diskussion

Den här undersökningen, sett ur ett större perspektiv, på några fåtal elever från Halmstad kommun, ger en indikation om de skillnader som finns mellan flickor och pojkar. Dels om deras uppfattningar om sina geografiska kunskaper, men också om att deras olika lek-media och resvanor är av kulturell - traditionell karaktär betingat av genus. Inte för att de är flickor respektive pojkar utanför att de är människor underställda genusordningen. Hirdmans modell som jag beskriver på sidan 22 över genuskonflikten tycker jag mig ha tydliggjort främst genom tabellen "bakgrundsbruset" (bilaga 8). Här framkommer de kulturellt viktiga skillnader som speglar sig i elevernas kunskaper. Det går inte att ta på skillnaderna, utan de finns där som en omedveten drivkraft, konkurrens mellan den demokratiska och kapitalistiska logiken. Därav är Hirdmans beskrivning av mäns och kvinnors rörelsefrihet i ett rumsligt perspektiv ständigt giltigt och pågående.

Rapport 287 från Skolverket var utgångspunkten för mitt intresse för den problematik som jag försökt beskriva i min uppsats. Rapporten har försökt att sammanföra så många omkringliggande faktorer som möjligt, för att på något vis kunna förstå flickors och pojkars skillnader mellan kön och betyg. Faktorer som trivsel i skolan, lärarnas utbildning, kapacitet och kön, sociala förhållanden, föräldrars utbildning, storstad eller glesbygd, härkomst, elevernas fritidsintressen, med flera har belysts ur både ett konstruerat och biologiskt perspektiv. Wernersson, med flera beskriver de olika teorierna med vilka man har analyserat resultaten i rapporten (Skolverket 2006).

Rapport 287 kommer bland annat fram till att pojkar trivs bättre i skolan än flickor, de är också mindre stressade. I min undersökning framkommer att fler flickor än pojkar vet vilka mål de ska uppnå i geografi, men att de för den skull inte presterar bättre i ämnet geografi. Är det, det som jag kallar bakgrundsbruset som man hör?

Ett konkret problem med denna undersökning var det låga deltagarantalet vid enkätundersökningen. Grunden till det var att deltagarna var tvungna att ha föräldrarnas medgivande för att delta. Den lapp som eleverna vid mitt första besök ombads ta hem och få påskriften, slarvades eller glömdes förmodligen bort. Lärarna som jag kom i kontakt med, menade på att eleverna aldrig skulle komma ihåg denna lapp, det kom också att bekräftas av det låga deltagarantalet. Eventuellt hade det gått att skaffa detta godkännande av föräldrarna på annan väg, hur vet jag dock inte.

Ytterligare faktorer som undersökningen kom i kontakt med var elevernas låga uppfattningar om sina kunskaper i geografi. Jag vet att en av lärarna som jag kontaktade inte var utbildad geografilärare, men hade undervisat länge i so-ämnena som ett blockämne. Denna person påtalade det svåra i att undervisa i geografi utan utbildning, vilket också bekräftas av Molins undersökningar (2006). De anmärkningsvärt låga resultaten i geografiska kunskaper kanske visar vikten av att ha lärare som har akademisk utbildning i ämnet. Eventuellt är det också ett ämne som borde få större utrymme i skolan samt medvetandegöras hos lärare om ämnets komplexa och konstruktiva innehåll. Den generella åsikten att geografi är kartkunskap och inget mera borde sedan länge vara en förlegad tanke. Geografi är mycket mer. Det är i själva verket förknippat med i stort sett allt vi gör och upplever i våra liv. Ämnet skulle kunna vara källan till förståelse för exempelvis politiska beslut, människors handlingar och inte minst att det ofta beror på naturliga orsaker, de så kallade naturprocesserna.

Litteraturförteckning

- Allwood, Carl, Martin. Erikson, Martin, G., 1999, *Vetenskapsteori för psykologi och andra samhällsvetenskaper*, Lund: Studentlitteratur
- Andersen, Ib, 1998, *Den uppenbara verkligheten. Val av samhällsvetenskaplig metod*, Lund: Studentlitteratur
- Alvesson, Mats. Sköldberg, Kaj, 2008, *Tolkning och reflektion, vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Denmark: Narayana Press
- Connell, Robert, W, 2005, "Att undervisa pojkar", Nordberg, Marie, red., *Manlighet i fokus, en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola*, Stockholm: Liber
- Davies, Bronwyn, 2003, *Hur flickor och pojkar gör kön*, Stockholm: Liber
- Dannefjord, Per, 2005, "Metod och problem – en inledning till sociologisk analys", s.13-46, Bergman, P., Berner, B., Dannefjord, P., Franssén, A., Wright Mills, C., *Samhällsvetenskapens hantverk*, Riga: Preses Nams
- Eggeby, Eva. Söderberg, Johan, 1999, *Kvantitativa metoder*, Lund: Studentlitteratur
- Forsberg, Gunnel., Grenholm, Cristina (red), 2005,och likväl rör det sig: *Genusrelationer i förändring*, Karlstad, Universitetstryckeriet
- Forsberg, Gunnel, 2003, *Genusforskning inom kulturgeografi: En rumslig utmaning*, Bollebygd: Princo Alfredsson
- Gren, M. Hallin, P-O. & Molina, I, 2001, *Kulturens plats/Maktens rum*, Stockholm: Brutus Östlings bokförlag Symposium
- Denscombe, Martyn, 2004, *Forskningens grundregler: Samhällsforskarens handbok i tio punkter*, Lund: Studentlitteratur
- Hirdman, Yvonne, 1990, Genussystemet, s. 73-116, I: *Demokrati och makt i Sverige, Maktutredningens huvudrapport*. SOU 1990:44, Göteborg: Graphic Systems AB
- Hirdman, Yvonne, 2001, *Genus – om det stabila föränderliga former*, Malmö: Liber
- Hirdman, Yvonne, 2004, "Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning", Carlsson, Wetterberg, Christina, Jansdotter, Anna, red., *Genushistoria: En historiografisk exposé*, Lund: Studentlitteratur
- Johansson, Ulla, 2000, *Normalitet, kön och klass: liv och lärande i svenska läroverk 1927-1960*, Stockholm: Nykopia Tryck AB
- Johnston, R.J, 1997, *Geography and Geographers, Anglo-American Human Geographers since 1945*, London: Arnold
- Kansanen, Pertti, 1997, "Skolpedagogikens bakgrund", Uljens, Michael, red., *Didaktik – teori, reflektion och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- McDowell, Linda, 1999, *Gender, Identity & Place: Understanding feminist geographies*, Minneapolis: University of Minnesota Press
- Molin, Lena, 2006, *Rum, frirum och moral, En studie av skolgeografins innehållsval*, Uppsala: Geografiska Regionstudier 69
- Möller, Jens Peter, 2003, *Geografididaktik. Perspektiv och exempel*, Stockholm: Liber

- Nelson, Anders, Svensson, Krister, 2005, *Barn och leksaker i lek och lärande*, Stockholm: Liber
- Skolverket 2003, *Naturorienterande ämnen, samhällsorienterande ämnen och problemlösning i årskurs 9 (NU-03)*, Rapport 252, Stockholm: Skolverket
- Skolverket 2003, Lundahl, M., Olsson, A., Svensson, I-M., *Samhällsorienterande ämnen, Geografiämnet och förståelse för hållbar utveckling*, Stockholm: Skolverket
- Skolverket 2006, *Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval*, Rapport 287, Stockholm: Skolverket
- Tufte, Birgitte, 2007, "Tweens as consumers – with focus on girls´and boys´internet use", Ekström, Karin M, Tufte, Birgitte, red., *Yearbook 2007, Children, media and consumption, On the front edge*. Kungälv: Livréna AB
- Wernersson, Inga, 2006, Könsskillnader i skolprestationer, "En text som kartlägger de olika ideologiska förändringarna som inträffat under de senaste åren." Artikel till Skolverkets rapport 287, *Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval 2006*. www.skolverket.se
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, Vetenskapsrådet (2002) ...Elanders Gotab